

8 *Promenader i centrala Kisa – med lite historia och lite om scouterna*

Det förekommer inte sällan guidningar i Kisa. Jerker Carlsson var under sin livstid den som var flitigast anlitad som guide. Jerker var under flera decennier starkt engagerad i Kisa scoutkår, och under december 2020 svarade scoutkåren – med Jerker som spökskrivare – för två coronasäkrade guidningar i form av skyltar och texter som den intresserade kunde följa. Här tar vi in 2020 års texter med några små tillägg (främst från broschyren Till fots – en kulturvandring genom Kisa), ändringar, avdrag och några frågor som kanske omsider kan besvaras:

Vandring 1 – startplats: Kisa Elbyrå

Du är vid Stora Torget i Kisa. Det är ett torg som började planeras för ca 100 år sedan. Tidigare torgplatser var Tingshusplan och Skvallertorget som kommer att passeras senare på vandringen. Stora torget fick sin inramning med f.d. posthuset, där biblioteket ligger nu, och de båda affärsfastigheter som idag inrymmer Sandströms Modehus, Kisa Elbyrå och Frideborg Interiör. Torghandeln började här på 1930-talet och bidrar till att Kisa har en attraktionskraft som handelsplats även år 2020.

Plats 2, Kisa Apotek

Den byggnad du har framför dig uppfördes av Stiftelsen Kindahus på 1980-talet och inrymde till en början en ny postlokal och blomsterbutik på bottenplan. På andra våningen huserade bl.a. Försäkringskassan. På en tidigare tomt fanns ett hus för besiktning av kött innan försäljning började ske i butikerna. Lokalerna blev sedan plats för en Radio- och TV-affär och en vänthall för dom som skulle resan med de bussar som kom till och avgick från planen utanför. Längs med järnvägen låg en toalettbyggnad.

På skyltsöndagen hade Kisa Lottakår julförsäljning på bussplanen med chokladhjul, fiskdamm, lotterier mm. Under en tid låg här också Pressbyråkiosk och en taxilokal. Pressbyråkiosken var under ett par årtionden samlingsplats kl. 04.00 på juldagsmorgonen för Kisascouternas traditionella vandring till julottan i Västra Eneby kyrka.

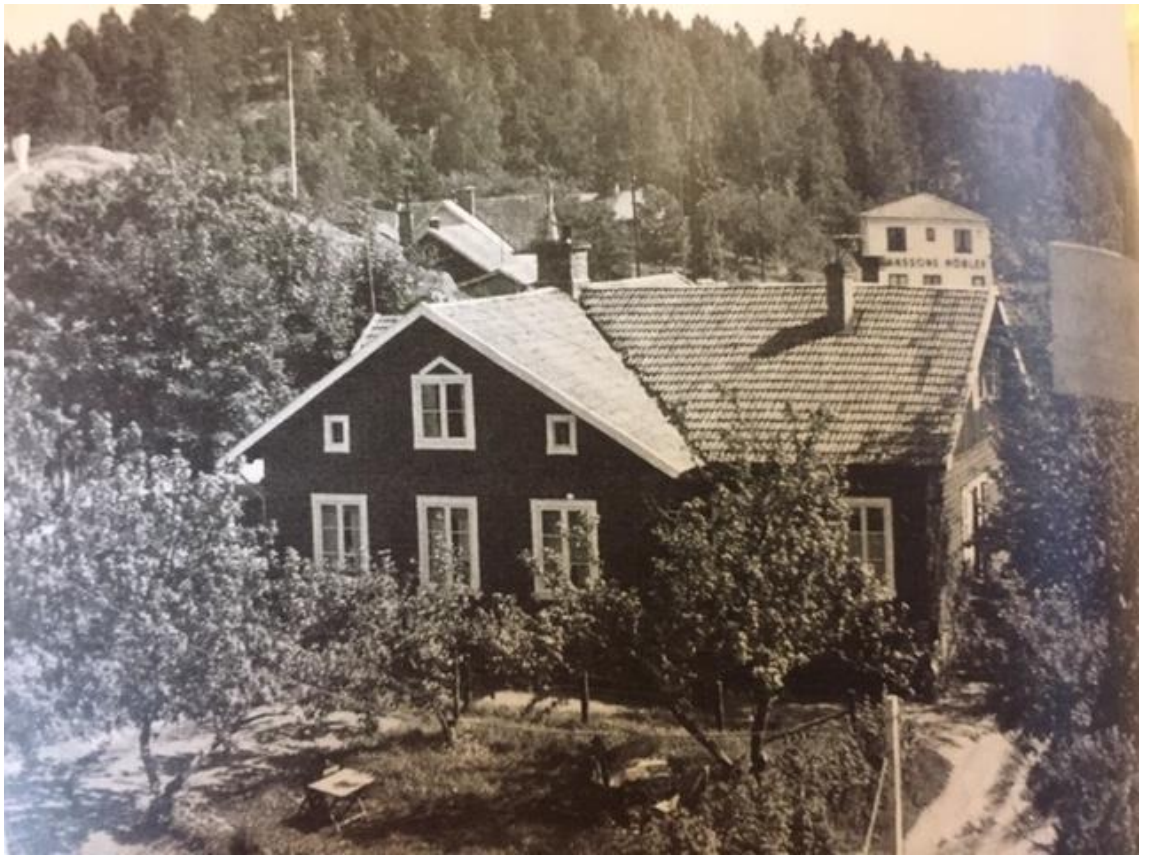
Plats 3, Hemgården

Du befinner dig vid ett av de äldre affärshusen i samhället, benämnt Hemgården. Det byggdes 1830 och gården bestod från början av två nästan likadana hus bredvid varandra längs nuvarande Storgatan. Det övre huset revs 1948 och ersattes av det stora gula huset som fortfarande finns där och som också fick namnet Hemgården.

Hemgård, nya och gamla

Bakom de gamla byggnaderna låg en ladugård och en polisstation, eller som det ibland kallades "häktet" (byggt 1873). Här var det polisstation ända fram till 1963, då polisen flyttade in i kommunalhuset.

Under en stor del av 1900-talet var en järnhandel inrymd i den kvarvarande gamla Hemgården. Martin Gustafssons Järnhandel var ett begrepp i Kisabygden. Utöver järnvaror kunde där inhandlas husgeråd, sportartiklar med mycket mera. Under juls kylningssöndagen kunde man få uppleva ett imponerande Märklintåg tuffa fram längs butikshyllorna. Efter järnhandeln övergick butiken till Nilssons Rör med försäljning av bl.a. våtrum och sanitetsporlin.

Nedanföör gamla Hemgården, längs ån, ligger Magasinet. Det var Hemgårdens sädes- och visthusbod, senare verkstads- och förvaringslokaler för järnhandeln. Under de gamla Kisemarkendagarna såldes här starka drycker vid gaveln.

I "nya" Hemgården, det gula affärs- och hyreshuset, fanns länge Hahnes charkuteriaffär i den stora lokalen längs gatan. Där fanns även lantmäteri och häradsskrivarkontor. Medan Bertil Fransson var redaktör på Kinda-Posten, på 1950-talet, hade han tidningsredaktionen i sin bostad på plan 2. Senare flyttade redaktionen ner till plan 1.

Plats 4, Tingshusplan

Du befinner dig just nu på Kisas första samlingsplats, kyrkvallen undantagen. Planen kallas Tingshusplan. Här i det gamla tingshuset har hållits ting från 1600-talets mitt t.o.m. 1970 för Kinda och Ydre härad. Kinda och Ydre domsaga slogs 1964 ihop med Linköpings domsaga. Huset byggdes 1823 och var från början rödmålat.

Värdshuset eller Hotellet, som ligger bredvid tingshuset, har traditioner som gästgiveri sedan början av 1600-talet eller kanske ännu tidigare. Platsen låg strategiskt vid bron över Kisaån längs den sedan gammalt betydelsefulla Kalmarvägen. Det här var centrum i Kisa när landsvägen till Kalmar ännu gick förbi här.

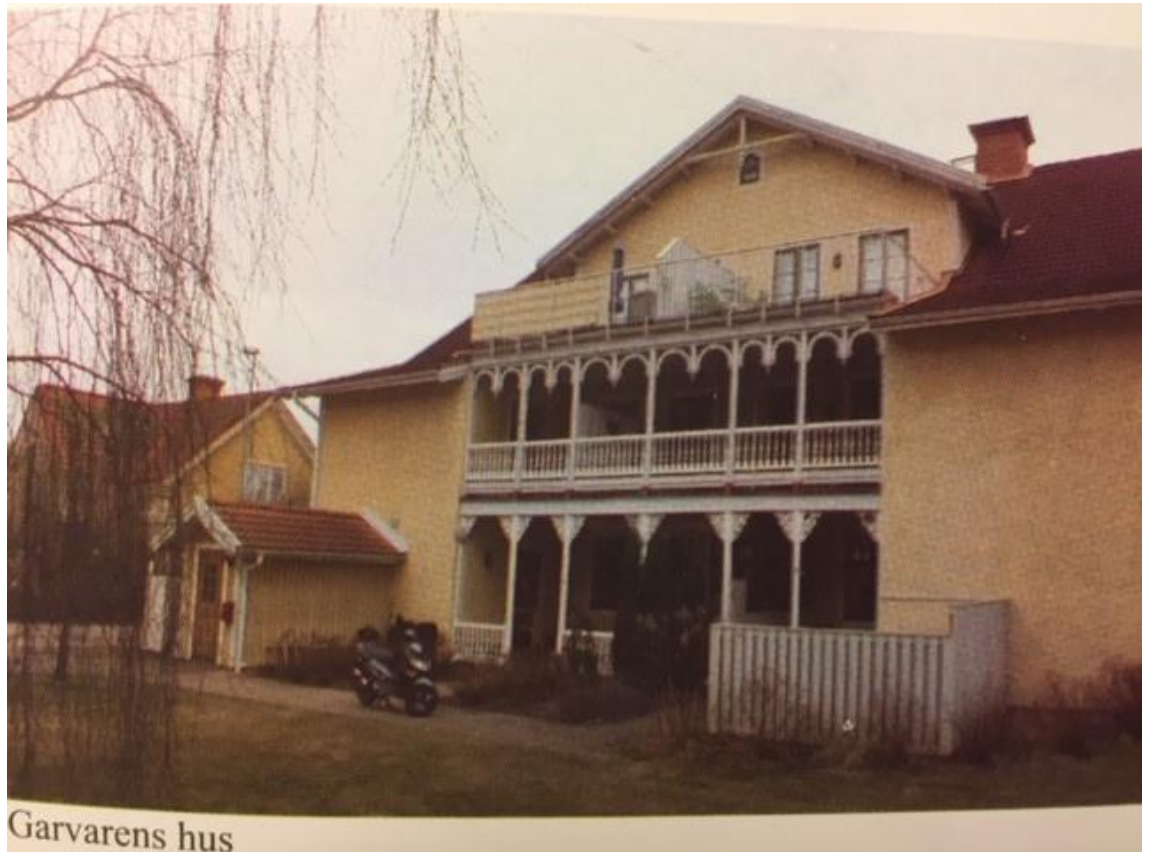
På Gästgiveriets mark hölls Kise Marken från 1627 till 1905. Höstmarknaden hade stor betydelse för orten och dess angränsande socknar. Marknadsplatsen nyttjades däremellan som den första "idrottsplatsen" i samhället. Det skedde med gästgivarens tillstånd bara inte hästarna stördes.

Plats 5, Värgården och Garvaregården

Värgården var från början en gård som beboddes av statens tjänare på orten. Det var en av samhällets fyra huvudgårdar. De övriga var Prästgården, Kullagården och Gästgivargården. Värgården tillhörde staten på 1600-talet och blev privatägd på 1700-talet. Den ligger på andra sidan Garvaregatan från garveriet sett. Att garveriet låg nere vid ån hängde samman med att det behövdes mycket vatten till beredningen av skinnen. Garveriet fanns mellan 1848 och 1934.

Garvaregården innehöll bostäder för arbetare som hade anställning vid garveriet nere vid ån. Garvaren byggde till sig själv den stora gula byggnaden längs med Östgötagatan. Det var 1893. I byggnaden inrymdes utöver lägenheter även konditori, matservering, skomakeri och sedermera tandläkarmottagning. I trädgården mellan garveriet och Värdshuset låg en dansbana, en kägelbana och den s.k. Kungsstugan, som i dag kan beskådas på hembygdsgården. Kägelbanan revs 1925 och dansbanan flyttades 1910 till

festplatsen Olympia, senare Folkets Park.

Plats 6, Café Columbia och Dalkulla

För många som passerar Kisa längs riksvägen är det bestående minnet av Kisa den lilla låga, vackra rödmålade cafébyggnaden med dess museum. Huset är troligen från 1700-talet. I byggnaden har det varit bageri och caféförelse sedan slutet av 1800-talet. Huset har även använts till apotek, bank, samlingslokal, turistbyrå m.m. Under en tid var huset rivningshotat men räddades av bl.a. ett par på orten engagerade politiker, Bertil Nilsson (s) och Gunvor Nilsson (m).

Det intilliggande Gula huset, Dalkulla, höll även det på att rivas. Men med ideella krafter från Kisa Scoutkår och Kisa Hantverkarförening med stöd av Arbetsförmedlingen och Kinda kommun restaurerades det. Scoutkåren hade under dryga 10 år här en egen butik, Scoutboden, med försäljning av hantverk och friluftsutrustning.

Columbia och grannhuset Dalkulla ligger där en av Kisas äldsta gårdar, Kulla Skattehemman, låg på 1600-talet.

Plats 7, Sandströms skoaffär

Här uppe i backen ligger sedan 1923 en skoaffär. Huset är lite extra högt beläget med anledning av att järnvägen för ca 70 år sedan skulle elektrifieras. Affärsinnehavarna har alltid hetat Sandström. Den nuvarande ägaren Lars Sandströms farfar var garvare och han lät färdigställa byggnaden. Sedan dess har kunder strömmat hit från när och fjärran.

I källarplanet låg tidigare skomakeriet där flera skomakare hjälptes åt att laga skor och göra de ändringar som krävdes för kundernas bästa. Lars far Stig var en av de första pojkarna i Kisa som var med och bildade Kisa Scoutkår 1921. Han fick förmånen att några år senare, tillsammans med några andra kisascouters, delta i ett Världsscoutläger i England. För att spara pengar till resan inköptes en kristallradiomottagare som sedan hyrdes ut och inbringade pengar till den kostsamma resan.

Plats 8, Skvallertorget

Trevligt namn, Skvallertorget, eller hur? Det egentliga namnet är Tullstenstorget eftersom det i anslutning till platsen togs upp en tull vid de återkommande marknadsdagarna. Här anslöt sig vägen mot Tidarsrum och Eksjö. Platsen fick ökad betydelse i samband med att det stora Sveahuset och det intilliggande bryggeriet byggdes. Här vid platsen fanns också ortens första bensinpump och sedan bensinmack. Längs slutningen upp mot Borgarberget låg biograf Hjorten. Det var en lokal som först iordningställdes till teatersalong men övergick till att bli biograf och även användes som föreläsningssal ibland. Vid torget låg också ett av samhällets många caféer, benämnt Spacklis eller (med dess rätta namn) Centralkonditoriet.

Grönedegatan, som sträcker sig upp mot Egna hem, Kisahus och Bäck, var en populär kälkbacke för vågade barn och ungdomar då vädret så tillät. Men kälkåkningen ansågs för riskfylld, och genom en kungörelse förbjöds den. Det skedde 1907, kungörelsen finns i våra arkiv.

Shellmacken vid Skvallertorget 1962.

Plats 9, Kinda-Ydre Sparbank

År 1866 startade sparbanksrörelsen verksamhet i Kisa. Efter en kort tid med kontor i

Café Columbia flyttade banken in ett hus på Grönedegatan. Det huset flyttades sedan och finns i dag i nyrenoverat skick på Hagaborgsområdet. Nybyggnation och senare tillbyggnation har skett på samma tomt i modern tid, och platsen är i dag huvudsäte för Kinda-Ydre Sparbank. Det nuvarande huset byggdes först 1936 och byggde ut 1965/66.

Parkeringsplatsen mellan banken och kyrkogården var tidigare en stor och ganska djup grusgrop. Jägmästare Hjort ondgjorde sig för 120 år sedan över den fula gropen mitt i samhället då han skrev ner lite funderingar om framtiden och hoppades att om 100 år med den framtida teknikens möjligheter kunna återskapa gropen till det den en gång var.

Längre upp längs Grönedegatan låg ett av samhällets två Spruthus. Där förvarades samhällets brandutrustning. Spruthuset ersattes sedan år 1947 av en nybyggd brandstation i Hagaborgsbacken.

Brandstationen 1965

Plats 10, Hemköp och husen därikring

Här finns sedan många år en livsmedelsaffär och tidigare fanns här också en grönyta som var rastplats för hästar och biluppställningsplats. Kvarteret innehöll också flera stora hyres- och affärshus. Nuvarande "gym" inrymde från början en konsumbutik med tillbyggt snabbköp. Efter att Konsum lämnat lokalerna övertogs de år 1967 av Kisa Möbelcenter.

”Richtshuset” byggdes av Ida Richt för ca 35 000 kr på 1930-talet. Utöver café och blomsteraffär har här funnits textilaffär, modebutik, guldsmed och sjukvårdsbutik. I det förra posthuset, alldeles intill, hade Bergman sin fotobutik innan han flyttade över gatan och öppnade sin affär bredvid det dåvarande apoteket. I den byggnaden rymdes även en mjölkbar, färg- och kemikalieaffär, herrklädesbutik (”Haralds”) och en bilfirma.

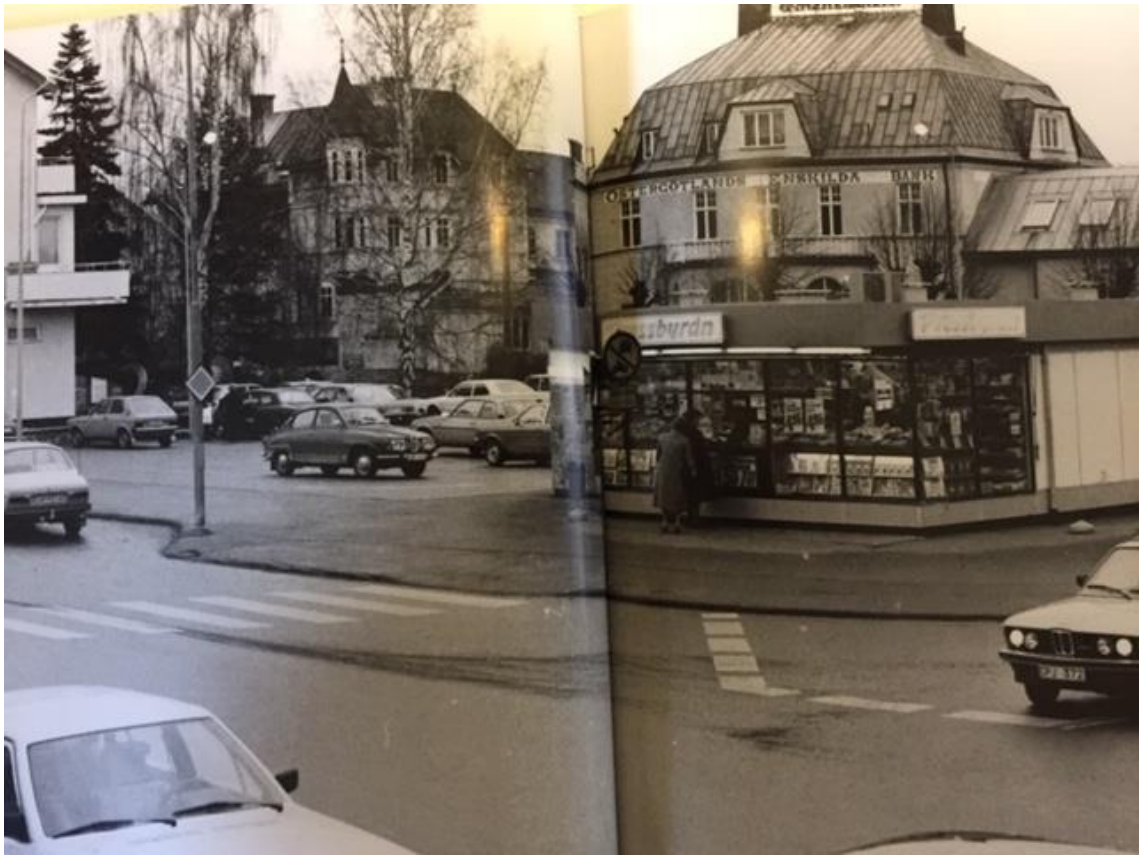
Vandring 2 – startplats: Stora torget

Även denna vandring utgår från Stora Torget. Det är ett torg som med sina fastigheter bildade ett tydligt centrum från 1940-talet. Och åtskilliga är de människor som betjänat torgområdets alla affärer. På Sandströms kunde man ibland få se grundaren själv, Malcolm Sandström, spatsera med sin käpp. Hustrun Matilda kunde från deras fastighet Övralid (Kungsgatan 15) blicka ner mot affären och följa kundflödet.

Martin Magnusson var föreståndare tillsammans med sin hustru Karin, och ibland kunde dottern, Anna-Karin ”Kisa” Magnusson, ses springande mellan avdelningarna. Affärsbiträdet Arne Ladde sålde kostymer i mängd och ”Tore i Korpklev” lärde sig det av honom. Bland annat Inger Asklöf och Torborg Nilsson stod för den kvinnliga inslaget. ”Kalle Stubb” var en duktig lärling men valde sedan en annan yrkesbana.

Erik Carlström hade både speceri- och bosättningsaffär i huset bredvid. Det var innan Elbyrån tog över. Erik ansågs oftast lite stram men hade till sin hjälp bl.a. Tage Johansson, som var betydligt mer lättsam. Erik var en engagerad fp-politiker och bl.a. ordförande i Turistnämnden. Harald och Gun Jonasson samt Erik och Märta Karlsson utvecklade sedan verksamheten i butikerna tillsammans med sina barn. I skoaffären huserade ”Sko-David” med sina medhjälpare Lennart Johansson och Britt Anderö Arvidsson.

I kommunhusets bottenplan hade Regina och Gustav Håkansson sina frisersalonger med många unga duktiga herr- och damfrisörer. Där fanns också John Hanzon som sålde och lagade TV-apparater tillsammans med Hasse Karlsson, Tomas Jacobsson och det tekniska geniet Nisse Fransson.

Plats 2, Grahns bilar

Grahns bilar har sin uppkomst från både Åbergs och Gillis Karlssons bilaffärer. Gillis Karlsson var en driftig affärsman med rötter i Kisa som bl.a. introducerade Fergusontraktorer till bygden. Åbergs hade såväl försäljning av personbilar som verkstad och körskola. Åtskilliga är de ordsbor som haft Karl-Axel Karlsson som bilskollärare där. Torsten Turesson var verkmästare och den propra "Rut i Kvarna" Svensson (syster till "Knut i Kvarna" Svensson skötte kontoret. Ture Grahn och svärsonen Lennart Lagg tog över och fostrade Fred Johansson från lagerbiträde till koncernchef. Saab-bilar såldes i mängder och de har sedan följts av bl.a. Opel och Subaru.

Mitt emot låg Östgöta Lantmän med service till ortens bönder. Sture Wirén var chef och på betonggolvet jobbade bl.a. Alf Månsson, Tage Lyvén och Lennart Gustavsson.

Plats 3, Coop

Innan Konsumbutiken byggdes huserade här Kisa Mejeri med daglig mottagning av mjölk. I mejeriet tillverkades det ost. Bland mejeristerna kan nämnas Erik Gustavsson och Ivar Karlsson. Bland mejeriarbetarna minns vi Olof Johansson, Sven-Arne Alvin, Martin Wennerberg m.fl. På kontoret och i butiken fanns Gunnar Andersson, Britt Malmström, Agnes Carlsson och Kerstin Johansson. Mejeritomten såldes till Konsum Centrala Östergötland år 1975.

Många var de mjölkbilsförare som på långa, krokiga och ibland halkiga vägar varje förmiddag körde till Kisa med sina fullastade lastbilar med mjölksåar. Några chaufförer att nämna är "Mjolk-Einar", "Kalle i Söderhult", "Ivar i Brønna" och "Mjolk-Sigge".

Plats 4, Kisa f.d. järnvägsstation

Kisas ståtliga järnvägsstation revs (genom att brännas ner) i samband med att riksväg 23/34 fick sin nya sträckning. Pompa och ståt var det 1902 då järnvägen och byggnaden invigdes av självaste kungen, Oscar II. Många var de tjänstemän och arbetare som hade denna byggnad som utgångspunkt för sina sysslor 24 timmar av dygnet. Några bodde med sina familjer i det pampiga tjänstebostadshuset. Här fanns stins (stationsföreståndare), banmästare, järnvägsexpeditörer, expeditionsbiträden, gods-, signal- och banarbetare.

Taxibilar fanns alltid framkörda då tåg anlände både från norr och söder. Polis fanns ofta på plats då sista tåget anlände från Linköping. Det var för att kontrollera ordning och säkerhet. Bland alla människor som arbetade här minns vi bl.a. Gunnar Nilsson, Gunnar Ekfäldt, Lars Lamberthz, Harry Samuelsson, Bertil Samuelsson, Erik Larsson, Lasse Hed, Pelle Mathson, Gunnar Bryngelsson, Oscar Bengtsson, Tore Karlsson, Sune Carlsson, "Martin Petter", Alvar Jonasson, Gerhard Sandell, Göte Ståhl, Hugo Grahn och John Thorén.

Kisa järnvägsstation ca 1975.

Plats 5, Kisa-Mors staty

Ungefär på samma plats som där du nu står låg Pressbyråkiosken under många år. Det var ett strategiskt läge vid Riksvägen med avfart mot såväl Eksjö som Åtvidaberg samt järnvägsstation och taxistation. Kiosken hade dags- och veckotidningar samt konfektyr och glass till försäljning. Den var en naturlig samlingsplats vid den ståtliga Järnvägsgatan med sina fina planteringar och vårdträd. Här jobbade bl.a. Märta Skott, Britta Ringborg, Inga-Britt Hansen och Inga-Maja Lönngren.

Tvårs över gatan låg Taxirörelsen med försäljning av Nynäsdrivmedel. Taxistationen var, tillsammans med Pressbyråkiosken, något av Kisas ”informationskontor” med stor kunskap om vad som hände i samhället. Bland personalen minns vi Eric och Hugo Svensson, Valter Andersson, Ingmar Roos, Nils Larsson, Stig Jarl och Tore Andersson. John Jacobsson ansvarade för bensinstationen och var ordermottagare. Bland dagliga besökare sågs ofta Holger Kjellgren och Ernst Wedelin.

Plats 6, Sportaffären

Denna byggnad längst ner i Storgatans backe heter Strömsholm och byggdes i mitten på 1800-talet. Den kallades då för "Glashuset" med anledning av att huset hade så många fönster. Det var inte så vanligt på den tiden eftersom fönsterglas var dyrt. Under senare år har byggnaden nog bland de flesta kallats för "Schills-huset".

Flera verksamheter har varit inrymda i Strömsholm under tidens lopp. Där har funnits spicerihandel, antikaffär, bäruppköpsaffär, manufaktur- och klädesbutik samt sport- och cykelaffär. Anrik spicerihandlare var Arvid Isaksson. ICA i Kisa började i denna byggnad. Bland alla de människor som har arbetat i de olika affärerna minns vi Eberhardt Lind, Sören Johansson, Rickard och Sylvia Carlsson, Inge Anstérus, Birgit Schill, Inga-Lena Thorén, Ingrid Malmström, Gunvor Isaksson, Gertrud Holmström, Inga Larsson, Leif Andersson och Stig "i Orrholmen" Andersson. I källaren och i uthuset tog Tore Anebreid och Sigvard Johansson emot kräfter, bär och frukt för vidare försäljning. Och bakom byggnaden hade Margit Jacobsson sin damfrisering.

Plats 7, Naftakiosken och Bokhandeln

Nafta var ett sovjetiskt petroleumbolag som etablerade sig i Sverige under 1920- och 30-talet. Enligt nutida forskning kretsade en spionorganisation inom företaget. Bolaget köptes sedermera upp av svenska Gulf och det som tidigare varit en Naftamack blev en Gulfmack.

Platsen var en naturlig samlingsplats och begreppet "Nafta" levde länge kvar. Bland alla de personer som utfört service till resande, ungdomar, lastbilschaufförer m.fl. med tidningar, konfektyr, korv, glass och bensin minns vi t.ex. John och Folke Carlsson, Martin och Inga Wennerberg, Sune och Ingrid Fasth, familjen Wolmsten, Gert-Ove

Andersson, Kenneth Lindblom och Christer "Hudda" Åhrman. Den äldsta kioskbyggnaden här finns i dag bevarad på hembygdsgården.

Nafta ca 1960

I Dalkulla, som vi besökte under den första vandringen, hade Gustaf Kronström sitt bokbinderi.

Huset Rolfsborg byggdes av apotekare Wachenfeldt. Under 1950-talet ståtade här Bergs manufaktur med försäljning av damkonfektion, tyger och handarbeten. Som dock de flesta i dag minns denna byggnad var det den välsorterade bokhandeln med leksaksaffär. Innehavare var paren Ingrid och Göte Lindkvist samt Doris och Calle Widén. Bland biträdena minns vi de trevliga damerna Elsemaj Holmberg, Britt Larsson och Ingvor Isacsson.

Plats 8, Rosenborg och Eriksborg

Där du står nu, nedanför backen, låg Rosenborg. Det var en byggnad som tyvärr är riven. På bottenplanet där hade Ragnar Lind sin elaffär med Ingvar Karlsson som installatör. Karl Larssons speceriaffär var välsorterad och de sista innehavarna var Britta och Gunnar Johansson samt Kerstin och Karl-Axel Svensson med bl.a. Turitz Germundsson som biträde. Glasögoncentrum med ”Janne optiker” Gustavsson började i denna byggnad. På andra våningen hade skräddare Gustavsson sin verkstad. Och under en tid hade Fagerlund auktionsaffär i byggnaden.

Eriksborg, som nyligen blivit restaurerad och är ett smycke till byggnad, innehöll flera verksamheter på bottenplanet. Det var Jordbrukskassan med Stig Gruvaeus, Huskvarna symaskinsaffär med Ingvar Knutsson, hatt- och mössaffär med ”Mössmaja”, sportaffär med Allan Roos och Leif Andersson och Hallbergs tobaksaffär med bl.a. Lasse Hed, Sune Carlsson och Åke Lundin som föreståndare. Blomsterbutik, godisaffär m.m. har också funnits här under vissa tider. ”Nisse kakelugnsmakare” sålde blommor liksom Lollo Skoglund tillsammans med Marie Svensson och Pia Schedenborg.

I källaren lagade Ingmar ”Bimbo” Karlsson och ”Stig i Orrholmen” cyklar, mopeder och motorsågar. Och i huset nedanför hade Torsten Gothnier sitt tapetseri och sadelmakeri. Bland anställda fanns Sven Fasth och Sven Olof Ragnar.

1

Rosenborg under rivning

Plats 9, Sveahuset med bryggeri och Banck & Nilsson

Sveahuset var en gång Sveriges största husbyggnad i trä. Det var Bryggare Andersson som stod för byggnationen. Huset inrymde affärsverksamheter i bottenplanet, hotell på plan 2 och bostäder däröver. Från början startade här en järnaffär med godsägare Grevell på Orremåla som ägare. Svärsonen till "bryggarn" John Anderson utvecklade affären tillsammans med Järnia. Janne Jansson övertog företaget och byggnaderna. Bland anställda minns vi Nils Egon Johansson, Rune Karlsson, Sven Magnusson, Karl-Åke Andersson, Gösta Norrstig, Åke Fagerlund, Bernard Allerth, Christer "Hudda" Åhrman och Lennart Jansson. Höjdhopparen, tennisspelaren och slalomentusiasten Ragnar Lindskog bedrev specerihandel i hörnlokalen, och i den intelligande manufakturaffären arbetade Svea Klenfeldt, Kristina Borg, Gullan Swartz och Torborg Nilsson.

I källaren sålde Arnold Roos fisk och sonen Gert körde en av samhällets två fiskbilar. I annexet huserade fotbollsspelaren Arthur Andersson med sin hustru Ingrid och som biträde Berit Andersson. Här såldes tidningar, tobak och herr- och damhattar. Och här var det även varuutlämningsställe för Systembolaget och inlämning av tipskuponger. Paren Wennerberg och Fasth tog sedermera över verksamheten.

I delar av det gamla bryggeriet låg en välrenommerad charkuteributik, Banck & Nilsson. Curt C:A var chef och Bengt Rosqvist, Roland Karlsson, Bengt Jacobsson och Vaste Leander var några av biträdena. "Kalle Jeppe" var "springschas". Banck & Nilsson var under en period ett av Linköpings största företag, näst störst i omsättning efter Wahlbecks fabriker.

Hela detta kvarter höll på att brinna upp vid en våldsam brand sommaren 1954. Sveahuset klarade sig med ganska omfattande skador, medan grannhuset brann ner. Arne Sandström minns svagt vad som hände 1954 när Sveabranden skedde. Familjen bodde i Svea. Ovanför bodde familjen Brandin, Valter, Astrid och dottern Karin. Stig Sandström var vice brandchef och fick larm om en storbrand. Han kastade sig på sin cykel och började trampa på bort mot brandstationen. När han kommit en bit vände han sig om och såg att det brann vid Svea där familjen bodde. Arne Sandström kommer ihåg att någon bar ut honom till trappan upp till telestationen innan de kunde ta sig till farmor Ida, som bodde ovanför Sandströms skoaffär. Det berättas att Valle Brandin skulle rädda en radioapparat vid branden men snubblade och tappade den. Nere i lägenheten under lossnade färg på några väggar.

Sveahuset på 30-talet.

Plats 10, Stahrebo och Shellmacken

Huset i början av Grönedebacken har fått sitt namn av sysslomannen Stahre. Förutom att huset har innehållit bostäder låg här länge en frisersalong i bottenplanet med frisörerna Lennart Holmberg och Bertil Larsson som innehavare. I andra änden av huset var det under större delen av 1900-talet fotoateljé med fotograferna Stahre, Erik Falk, Sven-Olof Svensson och Lars Pettersson.

Med ett strategiskt läge mot genomfartsleden låg Shells bensinmack. Ture "Jeppe" Jacobsson var föreståndare, och till sin hjälp hade han bl.a. "Kalle Kolt". Jan Robertsson tog sedan över innan macken flyttades till Motorcentrum. Margit Stahre hade under några år här en populär automatförsäljning innan Gillis Johansson etablerade sig som både bilförsäljare och resebyråförmedlare i lokalen.

BORTA och GLÖMT?

(Under den rubriken berättar här Bernt Johansson, född 1944 och numera bosatt i Skebobruk, om en tänkt promenad genom Kisa på hans tid. Han bodde i Kisa fram till 1960.)

En resa i minnet genom min barndoms Kisa i slutet av 1950-talet längs riksväg 34. Om jag minns fel, rätta mig!

Min resa börjar ett par km norr om Kisa, vid vägen upp till Froghult. En bit in längs vägen fanns "Iergropen", där tog Karleby tegelbruk lera till sin tillverkning. På vintern blev den "lilla sjön" en utmärkt skridskobana, den var vattenfylld och frös snabbt, vi samlades där och åkte, spelade hockey. Jag passerar Nygårde och uppe i backen syns ett vitt hus som liknar en fabrik. Det var en minkfarm, drevs av H. Bodefalk och där jobbade en känd Kisabo "LillRicke" Nilsson boende på Ulrikagatan.

Fortsätter en kort bit och ser idag till vänster bl.a. sågverket och en del verkstäder. På 50-talet låg närmast järnvägen Karleby tegelbruk med 25 anställda. Det lades ner 1968 när sågverket etablerades. På tegelbruket jobbade bl.a. pappas halvbror Ossian

Johansson och han har berättat att fortfarande under 1950-talet kom ibland luffare och sov övernatt i tegelbrukets värme. Längre från vägen låg ett större jordbruk, Karleby, ett av de större i trakten med 30 ha åker (Harg hade 91 ha).

En bit söder om tegelbruket låg slakteriet med 15 anställda. Pappa berättade att han var dit och såg hur de döda djuren tappades på blod, upphängda och han hade efter det svårt att äta blodpudding. När slakteriet lades ner övertogs lokalerna av Thrysins mek. Verkstad.

Något söderut fanns en väg ner till Kisasjön nära ett bostadshus. I slutet av 50-talet hade KBK en bandyklubb, som spelade matcher på Kisasjön. Man gick ut vid Vårgårdsudde och norr därom spelade man. Jag var där en vinterdag, Kisa spelade mot Rydsnäs. Plötsligt fick någon se, att en grabb kom cyklande ut på isen från landsidan, men tycktes inte märka att det var öppet vatten en bit ut, där Kisaåns utlopp fanns. Han cyklade och tittade på bandyn, folk ropade men han uppfattade det inte utan cyklade rakt ner i vattnet och försvann. Alla stod först handfallna, någon försökte ropa till folk vid huset där det fanns en båt upplagd. Några försökte krypa fram mot det öppna vattnet, men isen var för svag. Till slut kom brandkår och ambulans och långt om länge fick man upp pojken, men han var död. De flesta liksom jag kände honom och hans far var bilskollärare hos Åbergs. En hemsk upplevelse, man kände sig så hjälplös.

Jag fortsätter min resa och passerar ”Kalle Vetebullens” gäddsaxfabrik och strax efter ligger Stjärneboskolan byggd 1914, om- och tillbyggd 1939, nu riven delvis och ersatt av en ganska trist byggnad. Jag gick i skolan där mellan 1952 och 1960, först i huvudbyggnaden och de 3 sista åren i en barack med 2 klassrum som byggdes mellan skola och järnväg norr om gropen där det var tillåtet med snöbollskrig. Ibland sveptes man in av svart rök från startande ånglok som passerade. På fotbollsplanen norr om gymnasalen har många av Kisas kända spelare startat sin karriär, t.ex. Tommy Kastman, Jerka Denisson och Lars Lundahl. Varje längre rast skyndade man dit för att spela.

Alldeles efter jag passerat Talusån ligger nu en parkeringsplats, på min tid var det en stor grop ner mot ån där folk tippade bl.a. ris. Å andra sidan vägen låg bröderna Wredbergs gjuteri med 15 anställda och Oskar Svenssons mek. Verkstad med 12 anställda. På tomten mellan det som var mödra- och barnavårdscentral och tandklinik – nu begravningsbyrå – och Sveahuset låg ett hus, nu rivet, där det fanns en affär som sålde mjölk och andra mejeriprodukter, innehavare Fallgren. Allt såldes på den tiden i ”lösvikt”, kunden hade med sig kruka/flaska att ta ex. mjölk i och expediten öste upp begärd mängd. Sortimentet var begränsat: mjölk, skummjölk, kärnmjölk, grädde och fil. Ex. yoghurt och annat var okänt och det som fanns att välja på var begränsat.

Jag gick i Stjärneboskolan och på lunchrasterna fick vi lämna skolområdet, antingen för ”bolldatten” uppe på Borgarberget eller ner till samhället. Om man hade några pengar och det var sällan – fickpengar var ett okänt begrepp – gick man i första hand till Iris frukt och blommor, innehavare ”Blomsterkalle” minns ej namnet. I hans affär inrymd en halvtrappa ner i huset nästan mittemot Folkvandvården kunde man köpa godis ex. kola för 5 öre, klubbor för 10 öre och om man ”var stadd vid kassa” en kokosboll i en strut liknande glasstrutar, pris 25 öre, det var min favorit. Pengar fick jag genom att vara med pappa i skogen och barka massaved, förtjänst 10 öre/bit, inget tal om barnarbete på den tiden!

I nästa hus på vägens högra sida låg Gothniers möbelaffär, utbudet var inte precis som hos IKEA, men mamma handlade där och var nöjd. Sedan följde Pomona blommor,

innehavare Richard Carlsson, nu inryms där Röda huset restaurang. Lite längre in från gatan låg Albert Söderströms kopparslageri. Där tillverkades bl.a. kaffepannor och kastruller. I mitt kök på en hylla står en 5-liters kaffepanna stämplad Albert Söderström Kisa. Den har en lite speciell historia. Mamma köpte den vid giftermål i slutet av 1930-talet. Man behövde en stor panna vid ex. födelsedagsfirande, kafferep och vid höstens tröskning, man drack ju både påtår och tretår. Men i början av 1950-talet var koppar omodernt, aluminium kom i stället.

Vi bodde då på landet utan bekvämligheter och radion drevs därför med batteri. För bra mottagning hade man en lång luftledning c:a 150 m och dessutom var det bra att ansluta radion till en nedgrävd kopparsak, så pappa grävde ner kaffepannan utanför köksfönstret med sladd till radion. 1954 flyttade vi till Hitthem, hyrde hos minkuppfödare Bodefalk och kaffepannan blev kvar i jorden utom locket som behölls av någon anledning.

I mitten av 80-talet fick vi en idé om att vi skulle försöka finna igen pannan. Men vi kände inte alls dem som ägde huset där pannan fanns, så det gällde att kolla ”så kusten var fri”. Vi utrustade oss med en spade och en grov stör, slog en vässad spik i änden på den och for till platsen, något stressade. Vi visste ungefär, var vi skulle leta och började känna i marken med stören, men flera gånger var det miss, vi hade känt en sten. Men till slut kunde vi finna det vi sökte och försökte sedan dölja spåren av grävandet och for glada hem. Men, ni glömde ju ringen runt pannan som ska hålla den uppe i järnspisen sa mamma. Det var bara att fara tillbaka och gräva en gång till och så var den komplett. Sedan fick Söderström snygga till den. Undrar bara vad stugägaren trodde när han såg att någon grävt bakom hans hus, men det är väl preskriberat nu.

Nu är jag framme vid Sveahuset och mittemot låg telegrafstationen, där min syster Birgit jobbade. Den hade 14 anställda och var bemannad dygnet runt. Telefonsamtalen beställdes och kopplades sedan manuellt av telefonister. Man beställde sitt samtal hos den lokala telestationen, vi ringde t.ex. upp telestationen i Kättestorp och beställde samtal och telefonisten kopplade sedan vidare till Kisa och de kopplade vidare. Vår lokala station var stängd mellan kl. 19.00 och 07.00. Samtalen blev dyrare ju längre bort personen bodde som man ringde till. Vid telestationen kunde man också lämna och hämta telegram. Telestationen stängdes i början av 1960-talet, allt var sedan automatiskt.

Längre upp i backen mellan telestationen och Centralkonditoriet – lite av en ungdomsgård, de hade ju jukebox – låg biografen Hjorten i ett hus från 1850. Det fanns 221 platser där. Föreståndare var Ragnar Lind, som i första hand hade en el-affär i fastigheten Rosenborg. Ibland förekom också teaterföreställningar och andra begivenheter i Hjorten. Pappa och jag var t.ex. och lyssnade på filmaren och den skicklige fågelimitatören Jan Lindblad där.

Jag hade också min första riktiga dejt där, med en tjej från Rimforsa. Vi såg någon film, höll varandra i hand och jag följde henne till tåget hem. Vi var båda 15 år och allt var väldigt oskyldigt. Men jag blev bräddad av en kille med motorcykel, själv hade jag inte ens moped. När Folkets Hus byggdes fanns en tid två biografier i Kisa, innan Hjorten stängdes och det fina gamla huset tyvärr revs. – Nu är jag framme vid Skvallertorget, som i mitt tycke åtminstone på den tiden var Kisas centrum.

Vid Skvallertorget låg Shellmacken och där jobbade bl.a. Ture "Jeppe" Jakobsson. När man på den här tiden skulle tanka, kom personal ut och skötte om det, torkade

vindrutan och kunde också kolla oljan. Sedan gick man in och betalade kontant. Detta hann personalen med, det fanns ju inte så mycket bilar och inte heller såldes det korv, godis och tidningar där. Tures dotter Inga var min klasskamrat och sonen Kalle stod i pojklagets mål.

Granne med Shell var Rosenborg, där fanns Carl Larssons speceri- och bosättningsaffär, utanför fanns en godisautomat, Ragnar Linds radio- och elaffär samt Singers symaskinsaffär. Huset är sedan länge rivet, synd för det utgjorde en sammanhållen helhet runt torget.

Mitt emot Shell låg Bank- och Nilsson charkuteriaffär, de anställda hade långa vita rockar och Vegamössa. En av dem – Rosquist – gav mig alltid en rå prinskorv när jag var med mamma och handlade. Han öppnade dörren, lyfte mössan och sa ”tackar, tackar” när vi gick.

Där bakom låg det f.d. bryggeriet. Där fanns en ölschapp där törstiga gubbar köpte och drack pilsner och ibland gjorde klockaffärer när de blivit lite glada. Mitt emot Shell fanns samhällets anslagstavla. Där fanns att läsa allt från föreningsnytt, filmer på bio, frikyrkomöten, det fanns gott om frikyrkor på den tiden i Kisa. Längs Grönedegatan låg Frälsningsarmén mitt emot prästgården – kyrkoherde Julius Elander – Missionskyrkan, Pingstkyrkan och på toppen av backen Nordöstra Smålands missionsförening.

På Värgårdsgärdet (granne med en mycket känd Kisabo John Anderson) låg baptisternas Elim bredvid Albanus Djurstedts handelsträdgård. Det viktigaste för mig att läsa på anslagstavlan var KBK:s hemmamatcher och deras laguppställning samt åren 1956–60 pojklagets lag – fanns jag med där? Bioannonserna var också intressanta, 1957 såg jag en barnförbjuden film – Zorro kvinnorövaren med Anita Ekberg. Jag var 13 år, min kompis Bernt-Erik 15, och trots tvivel på min ålder kom jag in, inträdet 3 kr.

Mitt emot Rosenborg låg Eriksborg med 4 affärer, först Hallbergs tobak med innehavare Olle Hallberg, Roos cykel- och sport (Allan Roos hade också en cykelverkstad i källaren), Johanssons efr. modeaffär med Lotten Johansson och till sist Kisa hatt- och modeaffär med Maja Karlsson. I Hallbergs tobaksaffär köpte jag och kompisen Rolf 12 år gamla var sin cigarett. Vi fick dem i en liten papperspåse och när vi kom hem med skolbil skulle vi provröka. Vi smög iväg en bit bort och tände med spänning och sög till ordentligt, det gjorde de vuxna! Det blev naturligtvis halsbloss och världens hosta och något mer röka blev det inte. Nämnas bör nog att i dåtidens sportaffärer fanns inga kläder att köpa – speciella sportkläder kom betydligt senare.

Vid norra delen av Skvallertorget låg Centralkonditoriet med en jukebox, det var lite av ungdomsgård. Bredvid låg Kisaborg med pappershandel och leksaksaffär. Agnes, som arbetade där, jobbade även på telestationen. Där fick jag i skyltfönstret se en liten plåttraktor med vagn, att dra upp med nyckel, pris 3.45 kr. Men jag hade ju inga pengar att handla för och veckopeng var ej "uppfunnen". Jag var nio år och var ibland med pappa i skogen när han högg timmer och massaved, pitprops (gruvstöttor) åt Mjölsefalls bolag. – Under jullovet fick jag chans att tjäna pengar. Massaved och pitprops skulle barkas och jag hade en barkkniv att barka med. Jag fick 10 öre/styck och om jag jobbade hårt hann jag ibland 10 st/dag. Så när skolan började kunde jag stolt och glad köpa min hett efterlängtade traktor för eget intjänade pengar. Dessutom var det ju så kul att vara med pappa i skogen, sitta på en stubbe och äta matsäcken, jag kände mig lite STOR då.

Tvårs över gatan låg Stahrebo med Larssons rak- och frisersalong, frisörer Bertil Larsson och Lennart Holmberg. Dit gick jag med pappa och klippte mig som liten. Jag fick sitta på en bräda lagd på armstöden på frisörstolen. Ofta satt en i mina ögon gammal farbror där och läste tidningen och pratade bridge med frisörerna. Det var trävaruhandlare Janne Svensson. På bordet där låg tidningar, bl.a. dåtidens porrting – Piff tror jag den hette. Jag vågade aldrig titta. Ibland när någon kund skulle betala, sa han något till frisören och de gick in bakom ett draperi. När kunden sedan betalade var det en högre summa än för pappas klippning. Jag frågade pappa, men fick inget bra svar. Långt senare förstod jag, att de sålde kondomer bakom draperiet och det var inget man skyltade med. Jag var även väldigt imponerad när frisörerna rakade gubbar, kanske rynkiga med kniv och samtidigt pratade bridge, kniven var ju rysligt vass!

I Stahrebo låg också Falks foto. Erik Falk var en ganska bister man. Vid ett tillfälle tyckte en kund – kusin till mig – att fotona Falk tagit på familjen inte var så bra. Han spände ögonen i kunden och sa "det går inte att göra änglar av apor!". Nog diskuterat! Detta var min lilla odysse runt Skvallertorget. Kanske minns jag fel, och minnet kan ibland vara förrädisk!

OCH NÅGRA ORD OM SVEAHUSET UR PER-ARNE RINGHS BOK (s. 20–22)

I Sveahuset låg Carl Thells plåtslageri och i ladugårdskomplexet hade "Järn och Redskap" sitt lager. Även gården utnyttjades som lagerplats för skrymmande varor. Allt detta förstördes i en våldsamt brand 1954. Tack vare gynnsamma vindförhållanden lyckades brandkåren under befäl av brandchefen Carl Fridström, som också var chef för Bryggeriet och sålunda släckte både törst och eld, rädda det stora affärs- och bostadshuset Svea. 1954 hade jag sedan länge lämnat Kisa, varför jag förskräckt läste om branden i tidningen Expressen. Polisman Inge Johansson påpekade i tidningen att "det var en smal lycka att vindstilla rådde". – Sveahuset var allas vår stolthet. Vem annars kunde skryta med att ha Skandinavien största trähus i sitt samhälle? Svea uppfördes i trä av "Bryggarn" Axel Andersson och stod färdigt 1901. Namnet fick det av att andra våningen inreddes som hotell under namnet "Svea". Efter senare gjord ombyggnad innehöll huset 8 lägenheter samt kontorsrum för auktionsfirman "Axel Andersson och Co". I nedervåningen fanns ett antal butiker och verksamheter. "Järn & Redskap" dominerade, en väl sorterad firma med nästan allt som behövdes för en rationell drift av bygdens skogs- och jordbruk och de servicenäringar som fanns i samhället. Självfallet också för alla andra mer eller mindre händiga hemmans- och lägenhetsinnehavare. [...] Vid sidan av järnaffären låg Ljungqvists manufaktur- och speceriaffär. De båda avdelningarna var åtskilda av en innerdörr, som ofta stod öppen. Firman hade startats av Josef Ljungqvist, som på 30-talet överlät den till en av sönerna, Folke. [...] Folke drev också Kisa Accidenstryckeri, som låg i husets bottenvåning bakom järnaffären. Accidenstryck står för mindre, tillfälligt tryckeriarbete och efterfrågan på sådant var ganska stort i ett municipalsamhälle med ett rikt utvecklat närings-, förenings- och kulturliv. Till tryckeriet kom man genom huvudingången, där fönstren var försedda med ornamenterade järnbeslag. När man varma dagar passerade bakom Sveahuset stod fönstren till tryckeriet öppna och man kunde höra det tunga ljudet av tryckpressarna, när de arbetade. – I speceriaffären arbetade Ragnar Lindskog. I mina och många andras ögon var han först och främst höjdhoppare. Han uppträdde i butiken med samma pantermjuka rörelseschema som fick honom att uppe på Olympia, vår idrottsplats, ta 1,85, vilket på den tiden var östgötarekord och i högsta grad ett bra resultat. – I källaren åt söder på Svea var det lagerlokal fram till 1947, då del av Hemgården vid Tingshustorget revs och Arnold Roos flyttade sin fiskaffär dit. Roos

hade samhällets enda permanenta fiskaffär och den fick genom sin nya placering ett mera strategiskt läge.

9 *Bostadsområden och livet i samhället*

Kisahus (skrivet av Risto Laine med ett bidrag på slutet av Gerd Pettersson)

Vi flyttade till Kisahus B 1955, från ett torp i Kättilstad, till en 2-rumslägenhet och vi var 6 personer i hushållet. Därefter flyttade vi till en 3-rumslägenhet i samma hus, men utökades till 7 personer i hushållet. När vi flyttade till Kisahus höll man på att bygga E-huset alltså det 5:e huset. Totalt byggdes 8 hus.

Kisahusen kännetecknades av att många barnfamiljer bodde där och många av familjerna var dessutom mycket barnrika. I den trappuppgång vi bodde fanns 6 lägenheter och om jag räknat rätt så bodde 39 personer i dessa lägenheter. Familjerna som bodde i lägenheterna var vår familj med 7 personer, poliskonstapel Carlsson 4 personer, Asklöf 4 personer, Sundberg 8 personer, Forsgren 7 personer och Lindell 9 personer, eventuellt 10 när äldsta dottern födde ett barn som också bodde där.

Av andra barn jag kommer ihåg så bodde i A-huset familjen Striegner med sonen Åke och en dotter, familjen Björk med sönerna Sten och Peter och en dotter, familjen Ragnar Svensson med sonen Sven-Inge och en dotter, vaktmästare Erik Nilsson med hustru Svea och dotter Kristina samt Dennis Johanssons familj med döttrarna Mona och Berit och klasskamraten Jerka.

I B-huset kommer jag ihåg Ture Pettersson med döttrarna Maud och Britt-Marie och sonen Ulf, och familjen Andersson med sönerna Bo, Olle och Björn. Där bodde också familjen Elvin, Axel och Ruth med sonen Per och dottern Gunilla.

Före Linnégatan ca 1950. Här var det gästgivarens beteshage innan Kisahusen byggdes. Vy ner mot Västra vägen.

I de övriga husen kommer jag ihåg bröderna Karlfeldt som var duktiga i fri idrott, Wille och Stefan. Där fanns också familjen Lundahl med sönerna Lasse och Per. Klasskamraten ”Krille Bulla” bodde också i Kisahus och Lars-Ingvar ”Jocke” Svensson bodde i det senare färdigbyggda E-huset. Av andra som kommer upp i minnet är familjen Ceedigh med 3 barn.

Marie och Ann Cederlund bodde i bottenvåningen i E-huset med sin mormor. Polischef Harry Johansson ”ÖK” bodde i D-huset. Även familjen Sandelius med sönerna Thomas och Kenneth och dottern Monica bodde i Kisahus. Jag tror att familjen Hansen med ”Solle” bodde i Kisahus innan de byggde villa på andra sidan Drottninggatan mitt emot E-huset.

Som ni förstår så saknades aldrig lekkamrater. Vintertid kunde man åka skidor eller kälke i de backar som fanns åt alla håll i den kulle som hela bostadsområdet låg på. Ibland förstår jag inte att föräldrarna tordes låta oss åka kälke från Kisahus nerför den branta stig ner mot mejeriet som låg där parkeringen till COOP ligger idag. Skidor åkte vi ofta på gårderna i det som nu är Kullaparken och också på gårderna vid Skogshill utmed den äldsta vägen till bruket. I Skogshill bodde Tore Karlsson, som gjorde Kisapungen. Hans barn var Per-Anders och Clas-Göran. Skidspåret startade vid detta gårde och jag tror vi kallade gårdet Zakopane.

Sommartid var det mycket brännboll och fotboll förstås. Vi hade fotbollsturneringar mot Egna Hem. Fotboll spelades oftast på en gräsplätt vid A-huset. Dessutom var det ibland krig mot Egna Hem och själv blev jag vid ett tillfälle tillfångatagen och bunden vid ett träd i närheten av vattentornet. Dessa krig var ibland våldsamma.

Bland många i Kisa var Kisahus under flera år känt som något av ett värstingtillhåll. Det var barn på andra håll i samhället som inte vågade komma till Kisahus, och många föräldrar lät inte sina barn leka med Kisahusbarnen för att de inte skulle dras in i dåligheter. Av detta upplevde jag dock ingenting av under min uppväxt mitt i Kisahus.

Simskolan var för min del i Karlsbergssdammen med sitt kalla vatten men jag lärde mig i alla fall att simma där. Annars så badade vi mest vid ”badsten” i Föllingen eller i ”Åna” vid Kvarntorp. Badplatsen låg vid ån innan Kvarntorp där gamla, numera igenvuxna, Österbymovägen gick.

Förutom lägenheter så fanns olika former av gemensamma ytor och affärsytor i Kisahuset. I A-huset hade Palmenius någon form av lager bestående av kakor, kokosbollar m.m. (Jag är osäker på vad det var egentligen, så detta är en kvalificerad gissning.) Vaktmästare Erik hade sin verkstad där. Ragnar Svensson tror jag hade snickeriverkstad där och Einar Johansson hade också någon form av verkstad där. Han och hans hustru Lissie hade en fosterson som kallades Storkrister. Det fanns också tidvis en liten affär i källaren.

I B-huset där jag bodde fanns biblioteket, vilket innebar att det i alla fall för mig blev ett tillhåll och jag fick smak för böcker vilket hållit i sig. Bibliotekarie var Curt von Wachenfeldt och assistent Linnea. I det huset fanns också tvättstugan. Om jag inte minns fel var det också en tid ett bageri i källaren.

I C-huset fanns Håkanssons frisörsalong. I samma lokal fanns antingen före eller efter frisörsalongen söndagsskola. Vilket som var först minns jag inte. Det fanns också en

lokal där man hade ett pingisbord som vi barn fick nyttja. I C-huset var det också en distriktsjuksköterskemottagning med Greta Karlsson som sjuksköterska. Hon bodde med sin familj i D-huset. Hennes man Ivar var chef för mejeriet. Barnen hette Torbjörn, Karin och Tryggve Ivarsson.

I D-huset hade Konsum en affär med Yngve Johansson som föreståndare och där jobbade också Krille Bullas mamma. Även Sture Kristoffersson jobbade där efter avslutad skola. Yngves son och barnbarn omkom i tsunamin i Thailand.

I E-huset fanns frysack som man kunde hyra. Vi hyrde aldrig något sådant fack.

Som jag skrivit så fanns det två affärer i Kisahusen och i närområdet fanns också Erik Larssons affär högst upp på Grönedegatan.

Kisahus var nästan som ett samhälle i samhället. Vi hade rena landsbygden in på knutarna där kor gick och betade där Kullaparken ligger idag. Vid parkeringen vid affären som låg vid Kulla fanns en vattensamling som kallades Urkhagapölen. Där fångade vi salamandrar på sommaren och kanade över isen på vintrarna.

Om jag inte minns helt fel så avslutades först Linnégatan vid A-huset, och vid hörnet mot berget österut så fanns en liten lada där Lundahl hade en häst. När Linnégatan byggdes ihop med gatan som kom från Egna hem vet jag inte.

--

Gerd Pettersson minns hur hon och hennes man flyttade in i A-huset på Linnégatan 13 A, nedre botten, 1964. Det var en mittenlägenhet utan balkong men med utsikt mot en bergskulle. "Stackars flicka" sa hennes morfar när han besökte dom första gången. Han hade bott på landet hela sitt liv och alltid haft frihet att gå ut och in som han ville. Gerd och hennes man var nygifva och tyckte det var spännande att få ett eget hem. Men de kände just inga människor i Kisa, så det var lite ensamt. Det var inte så lätt att bli bekant med folk. Gerd försökte sig på kafferep och elva-kaffe, men det var trögt. Det blev litet lättare när lille sonen Eric kom och hon på så sätt kom i kontakt med andra mammor. De gjorde bl.a. promenader till gården Mjellerum som då var i gång.

När Eric var 2 år började han i söndagsskolan i Elimkontakten i C-huset. Där fanns Allan Uhnell, som med fart och kläm spelade och sjöng "Jag älskar söndagsskolan", "Ett litet fattigt barn jag är", "Det lilla ljus jag har" m.fl. sånger på sin mandolin. I söndagsskolan träffade de också tant Henny (Englund) och tant Margit (Johansson). Gerd var ofta med till söndagsskolan och tyckte att det var mysigt. Hon kommer ihåg Jonas Hansson och att några barn Lindell var där. Säkert ett 25-tal barn kom dit. De första åren som familjen bodde i Kisahus var det friluftsgudstjänster i kullen mellan A- och B-husen på söndagskvällar. Det var Elimkyrkan som anordnade dessa, och de satte upp en högtalaranläggning så att det hördes vida omkring.

Gerd minns också att tvättstugan fanns i B-huset. Den fick man boka hos vaktmästaren Erik på hans "kontor" i södra delen av A-huset, ett litet kyffe. Där hade Ragnar Svensson sin träslöjd. Det var inte lätt när man skulle ha tvättstugan och ha med sig sina två små barn. Maskinerna var stora och farliga, men värst var stenmangeln. Hon fick ha en stor låda att sätta barnen i och ta med leksaker som de kunde förströ sig med. De hade ingen som de kände som kunde passa barnen, utan det var att ta med dem på allt. Hemlängtan var stor på den tiden och varannan helg åkte de 7 mil till föräldrar och syskon. De hade inte planerat att bo i Kisa mer än något eller några år. Men sex år blev det i Kisahus. Och sedan byggde de hus i Kisa av alla platser. Och blev kvar!

--

Det första Kisahuset stod färdigt för inflyttning år 1948.

Egnahem (skrivet av Göran Lambertz och Ewa-Lotta Lambertz Nordin med hjälp av bl.a. kommunens häfte "Till fots")

Egnahemsväsendet bildades i början av 1900-talet som en motreaktion mot emigrationen till USA. Man tyckte att alldeles för många unga och duktiga personer försvann västerut, och ett sätt att försöka hejda denna flytt var de s.k. egnahemslånen. Genom dessa kunde unga människor få möjlighet att köpa sig ett hemman och bygga sig ett hus. I Kisa blev detta möjligt genom att kyrklig mark såldes. 1907 köptes ett område som delades upp i 17 jordbrukslotter och 84 byggnadstomter som bebyggdes. – Nästa bebyggelseperiod i Egnahemsområdet kom på 1920-talet. Då uppfördes en del hus med flera lägenheter som skulle ge ägarens hyresinkomster. Efter andra världskriget

kom flera perioder av byggande med hjälp av statliga lånesubventioner. – 1956 lät bostadsrättsföreningen Tulpanen bygga radhus på Egna hem. Det var modernt med flera nymodigheter, som frysack, snabbköp, egen lekplats och flera gemensamma ytor.

Egnahem i Kisa ligger i nordvästra delen av samhället, norr om Grönedegatan och väster om Ulrikagatan eller möjligen Gammelgårdsgatan. Bland de viktigare gatorna i området finns Linnégatan, Kindagatan, Trädgårdsgatan, Nygatan och Södra Prästgatan. Centralt i Egnahem finns det nyssnämnda radhusområdet i tre längor. Vår familj kom dit 1958, då vi köpte Solgårde på Linnégatan 55, ett då aprikosfärgat hus, numera gult. I huset bredvid oss (nr 57) bodde Elsa Fransson, ibland med sin son Hilding. Hennes man kan vi inte minnas just nu. Och där bortanför, i korsningen med Kindagatan, bodde familjen Sandell: Gerhard, Elly och barnen Karl-Henry och Siw-Inger. I huset på Linnégatan 53 bodde Herman och Brita Björk med (de stora) barnen Bertil, Birger, Berit och Bengt. Och i nr 51 bodde Martin och Alva Kristoffersson med barnen Inga-Lena och Berndt.

Mitt emot i radhuslängan längs Linnégatan bodde Erland och Vera Gustafsson längst till höger från oss sett. De hade två döttrar som hette Gun och Maj-Britt. Gun var gift med Gotthard Nilsson (Gotte) och fick barnen Peter och Carina. Maj-Britt var gift med Karl-Inge Pettersson, och de hade barnen Ann-Christine (Anki), Ing-Marie (Lillan) och Eva-Karin. Inneboende hos Vera och Erland var Veras syster Britta med sonen Stenove, som var en av Görans båda bästisar (tillsammans med Håkan Björk på Ulrikagatan 18) under flera år. Andra grannar i radhusen var – i olika skeden – Sören och Inger Augustinsson med döttrarna Susanne och Sofie, ett äldre par Ola och Anna-Stina Andersson med en dotter, Gun och Harald Jonasson med sönerna Magnus och Peter samt Görans klasskamrat Christina Johansson med mamma Hildur och pappa Arvid. – Inger Ramstedt tillägger att även Gösta och Solveig Gustavsson med barnen Monika och Britt-Marie bodde i radhuslängan på andra sidan Linnégatan, de var grannar med Johanssons.

"Tulpanhusen"

Egna hem 1940-tal

I de andra båda längorna i radhusen bodde under olika tider bl.a. Dagny och Dennis Johansson med barnen Mona, Berit och Jerka, Lennart och Barbro Nilsson med barnen Thomas och Annika, Yngve och Inga-Lisa Andersson (med barnen Agneta, Peter, Helena och Elisabeth), Ellen och Paul Dahlgren, vår farfar Einar Lamberthz och hans dotter Allith Johansson och Linnéa och Gösta "Jick-Jack" Andersson med två barn.

Man kunde spela fotboll på den gamla lekplatsen ovanför Sandells hus på Kindagatan, och det gjorde vi väldigt ofta. Annars lektes det mycket kurragömma och datten, och det spelades kula (grop eller pyramid) nedanför den nyare lekplatsen söder om radhusen. Där samlades Egnahems barn och ungdomar ofta. Där fanns gungor, ringar, karusell och sandlåda. Tjejerna hoppade twist (ett resårband var uppspant mellan två personer medan en tredje hoppade, allt med stigande svårighetsgrad). På vintrarna åkte vi ofta spark, kälke och så småningom pulka i den långa och branta "Mösa-backen" ner mot skogen i nordväst. Uppe vid "barackerna", borta sedan många år och numera ett område bebyggt med villor, kunde man åka skidor i branten. Vid denna tid var det ingen skillnad på skidor för utförsåkning och längdåkning.

Nedanför lekplatsen fanns en liten livsmedelsbutik. Först var det en Konsum-butik och senare blev det en privat butik, Tulpanens Livs som innehades av Ragnar och Ulla Jacobsson. Här kunde man köpa bl.a. 1-öres godis. Det var mycket små kolor som kostade 1 öre styck. På denna tid fanns EN sorts mjölk, EN sorts grädde och EN sorts filmjölk – alla i trekantiga förpackningar. Yoghurt var ännu inte uppfunnet. Det var inte heller lördagsgodis. Godis köpte man när man hade pengar helt enkelt. I samma huslänga som affären fanns också garage och en lokal med frysack som man kunde hyra.

Gammalgårdsgatan (skrivet av Monica Länsberg, född Jonsson)

Husen på norra delen av Gammalgårdsgatan byggdes under åren ca 1961–1963. Den södra delen av gatan bebyggdes omkring 1957–1958. Texten nedan handlar mestadels om den norra delen.

Kommunen erbjöd tomter till försäljning och Monicas föräldrar, Ester och Sven Jonsson, tillhörde dem som köpte en tomt och byggde hus. Huset inkl. tomt kostade ca 65 000 kr. Familjen Jonssons hus var ett Hultsfredshus. Svens bror David Jonsson var ombud för Hultsfredshus, så det var naturligt att man valde ett hus därifrån. Familjen Jonsson tyckte att huset var stort, 4 rum och kök på 84 kvm. För att få lite inkomst till hjälp att betala kostnaderna hyrde man ut ett rum under ett antal år.

Här är en sammanställning över de personer som var först med att köpa tomt och bygga hus på den här delen av Gammalgårdsgatan. (Några fakta om personerna finns i personsammanställningen sist i detta dokument.)

Västra sidan, mot Ulrikagatan:

- Nr 21. Inger och Stig Berg, ett barn
- Nr 23. Lydia och Tage Larsson, ett barn
- Nr 25. Ester och Sven Jonsson, två barn
- Nr 27. Inga Whitfeldt, två barn
- Nr 29. Inger och Åke Hultenius, fyra barn
- Nr 31. Birgit och Stig Wadell, tre barn
- Nr 33. Alva Dahlberg, dottern Gudrun
- Nr 35. Ann-Marie och Folke Nyblom med två söner (huset byggdes senare)

Östra sidan, mot Lillån, lite senare inflyttning:

- Nr 18. Ann-Marie och Olle Erlandsson, fyra barn
- Nr 20. Anna och Östen Ödell
- Nr 22. Ann-Marie och Hasse Karlsson, en dotter Anette
- Nr 24. Hus för Sionförsamlingens pastorer med familjer. Den första familjen som bodde där var pastor Olle Andersson med hustru, vars namn vi inte har f.n., och fyra barn.
- Nr 26. Anna och Gunnar Hagström med en vuxen son Tony
- Nr 28. Eva och Erik Hoffstedt med sonen Anders
- Nr 30. Marianne och Jan Robertsson, två barn

Hemgården och Åkerdala (skrivet av Bitte Nilsson, Göran Lambertz och Roger Svensson med hjälp av bl.a. kommunens häfte "Till fots")

I Storgatans början ligger de båda praktfulla husen Åkerdala (byggt 1901–02) och Hemgården. Och nedanför "nya" Hemgården (det stora gula huset) ligger det nedre av två hus som också hette Hemgården men där det övre revs 1948 och fick ge plats för det nya gula, som byggdes 1949–1950. Innanför de tre husen fanns öppna ytor med bl.a. trädgård och berså men också ytterligare några hus. Det var bl.a. det gamla häradshäktet, ett rött hus som byggdes 1873 och redan från början hade både finkor och rastgård. Huset finns kvar och var polisstation fram till 1963, då polisen flyttade till kommunalhuset. Nedanför Hemgården, invid ån, låg Magasinet som också finns kvar. Det var Hemgårdens sädes- och visthusbod.

Det kvarvarande huset i gamla Hemgård är ett av Kisas äldsta affärshus. Det byggdes, liksom det övre sedermera rivna huset, år 1830. Det inrymde under många år Martin Gustafssons Järnhandel, senare Nilssons Rör. I nya Hemgård fanns länge Hahnes charkuteriaffär i den stora lokalen längs gatan. Där fanns även lantmäteri och häradsskrivarkontor liksom Kinda-Postens redaktion. I Åkerdala fanns Kisa Tryckeri, Eklunds kappaffär (sedermera ersatt av Kembaren) och konditoriet Nyan. I källarvåningen mot Storgatan fanns Eskil Lundahls fiskaffär.

I de stora husen fanns ganska många bostadslägenheter, och vi som skriver den här texten bodde där på 1950-talet. Då bestod lekgänget av bl.a. Anna-Carin Carlén, Göran Lambertz, Margareta Lindqvist och Torbjörn Lindqvist, alla boende i nya Hemgård, Bitte Samuelsson (senare Nilsson) i gamla Hemgård, Roger Svensson, systrarna Lise-Lotte (senare Herlitz), Anna-Lena (senare Karlsson) och Carina (senare Rydin) Samuelsson samt Kjell och Krister Jansson i Åkerdala, Stig Lindell i Åkerdalas annex och Andreas Harling i Bergdala. Vi var alla födda 1948 – 53. Även äldre barn fanns förstås på gården, men dom märkte vi småbarn inte så mycket av. – Till Åkerdalas annex, där det var ganska omodernt och trångt, kom förresten senare en familj Pettersson, där mannen var tapetserare hos Franssons möbler. De hade en son som hette Åke.

Vi lekte på gårdarna vid Hemgård och Åkerdala, på ”cementen” vid Hemgård (där var det garage och källaringång, rakt under balkongerna) och på gräsmattan vid Åkerdala, ibland i bersån alldeles nere vid ån, mot Nylanders bilverkstad. På ”cementen” spelade vi bl.a. fotboll. När vi inte var alldeles små längre fick vi vara uppe på Singelberget på andra sidan Kalmarvägen. Där byggde vi kojor och lekte Röda och Vita Rosen efter förebild från Astrid Lindgrens böcker om Mästerdetektiven Blomqvist. Vår ”stormumrik” var en rund platt blå glasprydnad med en ros i mitten. Den hade Bitte fått av sin mormor, Signe Ruckman.

På Åkerdalas gård spelade vi brännboll. En gång tappade jag Göran L. bollträet mitt i slaget så att det for i en lång lyra och slog sönder ett fönster till Åkerdalas södra trapphus. Det var enormt pinsamt och blev dessutom dyrt för föräldrarna.

I källarplanet på Åkerdala fanns som sagt farbror Eskils fiskaffär och i början på augusti var det kräfttider. Då stod stora trälådor med kräftor ute på gården. Vi skulle alla visa oss modiga och våga plocka upp dem och lägga tillbaka dem utan att de kunde nypa oss. Hos farbror Eskil fanns många olika sorters fisk. Roger minns med glädje bl.a. den stekta knotfilén med potatismos och relativt ofta stekt tonfisk, som i dag är mer av en exklusivitet.

Sture och Marianne Jansson (Kjells och Kristers föräldrar) hade TV ganska tidigt och där kunde man kolla in bl.a. Kapten Bäckdahl och Humle och Dumle.

Roger minns hur han ganska ofta var över till lagården vid Värgårn. Där hade man tidigare stor hästhållning med ett stort häststall, som på vår tid mest var tomt. Men det fanns mjölkkor i lagården en tid och höns. Roger kommer ihåg hur han fick åka med häst och sädeslast i jutesäckar till kvarnen för malning.

I Åkerdala hade man inte egna toaletter i lägenheterna, utan det var gemensam toalett ute i trapphuset för tre lägenheter. Någon dusch fanns inte, utan det var balja i köket som gällde. Gemensam tvättstuga fanns i källaren.

I änden på uthuslängan upp mot polishuset låg en rad med utedass. Dessa behövde de boende i Åkerdala aldrig utnyttja, men de belyste tidigare sanitära förhållanden. Intill dessa låg ett soputrymme med soptunnor, bebott av riktigt stora råttor. När man öppnade dörren rasslade det till bland tunnorna när råttorna sprang undan.

I Åkerdalas källare mot polishuset fanns bageriet till Nyans konditori med ett fönster i knähöjd där man kunde sitta och småprata med bagaren, och kanske få något gott ibland. Där stod även en del burkar med sylt som lockade getingar, och vissa somrar kunde det vara tjockt med getingar där. Den förste bagaren hette Caesar, senare kom Börge Pettersson.

Det här var bra kvarter att bo i. Nära till allt möjligt, som speceriaffär, charkuterier, kaféer och inte minst Lundahls fiskaffär.

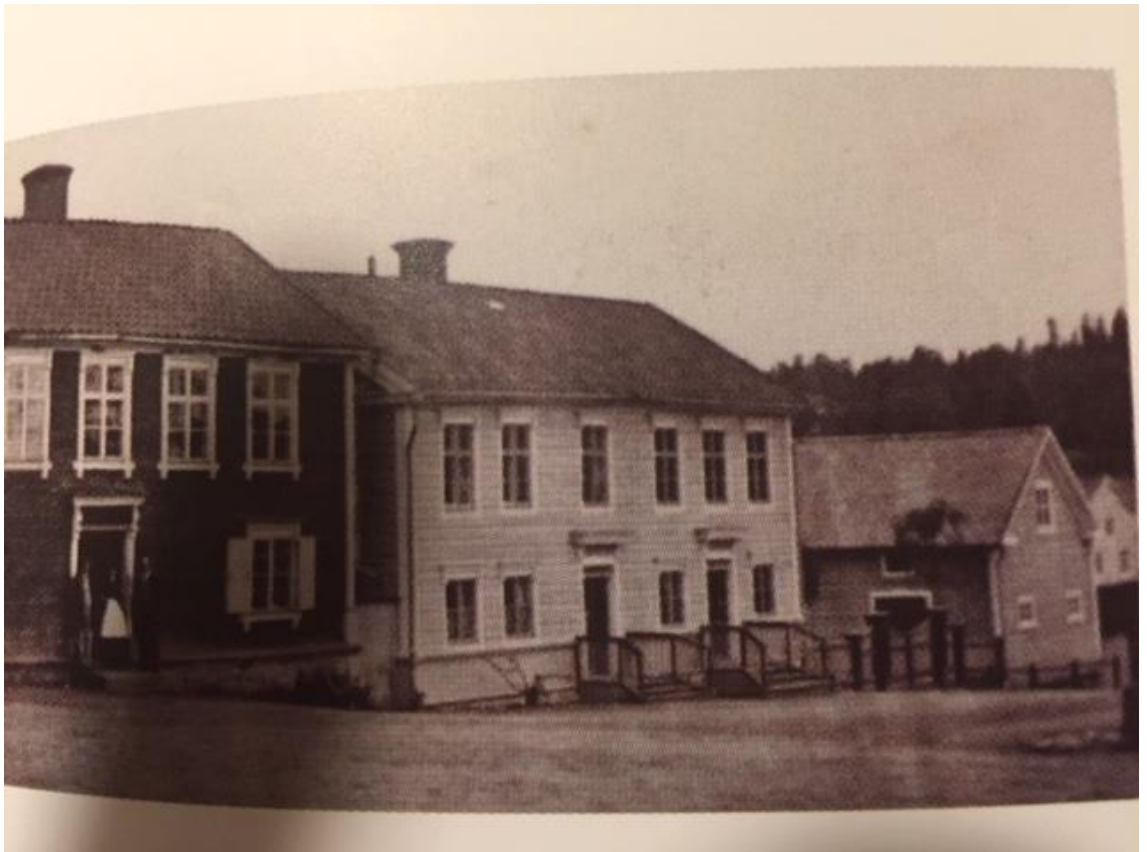
--

Om bl.a. de här kvarteren minns Claes-Göran Jonsson:

Jag jobbade i tryckeriet och därifrån hade vi fin utsikt över gatan ner mot bron över Kisaån. Jag var 15 år när jag arbetade på tryckeriet, 1953. Folke Ljungquist drev tryckeriet då, innan hade han drivit speceriaffären i Sveahuset. Jag tror det var pappan som ägde båda. Historien bakom var att Författaren Walter Ljungquist skulle driva tryckeriet. När Walter kom på en idé till en bok kunde han lämna en tryckerimaskin igång och gå hem och skriva. Det gick ju inte för sig så Folke fick ta över. Det fanns en del byggnader som liknade lagerlokaler på bakgården där Folke hade lager av allehanda specerivaror som mjöl i säckar m.m. Så jag fick hjälpa till med allt möjligt. Så familjen Lindell som bodde inne på gården kände jag till. Lindells hade ganska många barn och jag har träffat några senare. Mamman var frälsningssoldat och pappan kunde gå dit

någon gång och satt då längst ner vid dörren. Vid ett ”frälsningsmöte” gick soldaterna runt och frågade hur det stod till. Min bror och jag var där och min bror svarade: Tack ganska bra men är lite förkyld. Han fattade inte vad de frågade om och brast ut i gapskratt när jag viskade till honom. Samtidigt hade en soldat kommit fram till Lindell vid dörren. Han reste sig och sa: Jag måste gå nu för jag ska ut och fiska. – En gång när jag skulle gå till bodarna kom en av Lindell-pojkarna ut och ramlade omkull för det var halt. Han svor några ramsor och en gammal dam som bodde på Enebygatan stannade och sa: Men lille vän du får inte svära så, då kommer du aldrig till Gud. Pojken svarade: Jag skulle inte dit, bara till Hahnes och köpa fläsk.

Martin Gustavssons järnhandel låg i gamla Hemgården och jag var kompis med sonen Magnus. Vi var med i scouterna och i samma patrull. Sedan låg ju Nylanders bilar som sålde Ford nedanför vid bron. Där jobbade min kusin Per Holmgren. Lasse Lambertzh såg jag ofta på den tiden när han kom och gick. Han hade för det mesta sin uniform på sig, och jag tyckte det var stiltigt. Bröderna Harry och Bertil Samuelsson jobbade ju också på järnvägen samtidigt. De var duktiga fotbollsspelare också, Bertil i kedjan och Harry i försvaret. Deras föräldrar bodde i Bäck, där vi bodde. Min pappa arrenderade gården av sin pappa. Min bror Lasse var ihop med dem och de tränade i en länga på gården som fortfarande står kvar upp mot vägen. Min bror Lasse är elva år äldre än mig.

Gamla Hemgården

Kafferep

Inte så sällan på 50- och 60-talen var kafferepen det vanligaste sättet att umgås, särskilt för kvinnorna. De turades om att ordna kafferep som ett sätt att träffas, gärna utan män och barn men inte alltid. På kafferepen var det alltid kaffe förstås, saft åt barnen och

flera sorters hembakat kaffebröd, gärna sju sorter. Köpebröd förekom inte. Även barnen fick höra att de så småningom borde lära sig att dricka kaffe för att inte hamna utanför sällskapslivet. Om man inte gillade den rena kaffesmaken kunde man börja med socker och grädde i kaffet. Då smakade det lite godis. På den tiden hade nästan alla socker i kaffet.

10 Några minnen

Lite om tonårsliv i Kisa i början av 60-talet (av Ylva Norén)

Både Nyan och Centralkonditoriet var populära tillhåll för oss som var unga på 60-talet. Särskilt vintertid när det var kallt samlades vi på något av fiken. Man måste köpa något för att få komma in. Det billigaste man kunde komma undan med var ett glas saft med sugrör för 50 öre. Det var vad jag för det mesta fick hålla till godo med, eftersom jag gick på realskolan och i motsats till mina kompisar som jobbade, alltid hade ont om pengar.

Men ett glas saft var ändå inte så illa, för om man hade tur och höll sig väl med rätt personer kunde man kanske få lite förstärkning i glaset. För det var många som hade en flaska innanför jackan, och det dracks i smyg både grogg och kaffegök på Nyan. Och jukeboxen spelade! Elvis, Cliff Richard, Pat Boone och Paul Anka var toppartisterna. Musiken blandades med ljudet från flipperspelet och sorl och skratt från borden intill. Allt var härligt och glatt och roligt. Jag kan inte minnas att det någonsin blev bråk eller att någon uppförde sig illa. Vi var ungefär samma gäng som samlades där, och hade vi inget annat för oss blev vi sittande tills det var stängningsdags. Men ibland gick man hem till någon kompis, eller så dök det upp någon raggabil som man hängde med. Hade man tur kunde man bli bjuden på bio.

På somrarna tillbringades mera tid utomhus. Naftakiosken var också en träffpunkt för både raggare och mopedgäng liksom för flanörer.

Eftersom Kisa ligger mitt i naturen var det aldrig långt till trivsamma platser. En och annan sommarsöndag har jag tillbringat på Borgarberget med transistorradio med Svensktoppen och Radio Nord. Och till Värgårdsudde var det heller inte långt. Där badade vi, och ibland cyklade vi till Badstenen i Föllingen.

Biblioteket

I regel fick jag inte vara ute på vardagskvällarna, åtminstone inte under skolterminerna. Men det fanns ett kryphål, och det var biblioteket. Skoluppgifter som krävde pluggande på bibblan kunde inte föräldrarna sätta sig emot. Man tog med sig block att anteckna i och man bedyrade att det var mycket att plugga så det tog nog ändå till stängningsdags. Man visade sig hastigt på biblioteket för säkerhets skull, och kanske också lånade någon lagom tråkig bok att visa upp hemma, och sen hade man åtminstone ett par timmar på sig att träffa den senaste förälskelsen eller hitta på nåt annat skoj. Jag hade alltid varit en bokslukare och därför tillbringat mycket tid på biblioteket annars också, och just därför väckte mina fejkade besök där inga misstankar hemma.

Att vara en fattig tonåring på 60-talet

Det där med pengar var ett ständigt bekymmer, även om man hade måttliga anspråk. Veckopengen förslog inte, och dessutom vill jag minnas att den ofta drogs in, t.ex. om man inte kom hem i tid eller begick någon annan försyndelse, som t.ex. en gång när jag blev påkommen med att röka. En skvallertant hade sett mig med en cigarett och rapporterade till min far. Det blev både utgångsförbud och indragen veckopeng. Men så fort utgångsförbudet var genomlidet samlades gänget, och alla var överens om att den tanten måste straffas. Så vi åkte helt enkelt hem till henne en natt och smög in i

trädgården och plockade av alla hennes tulpaner och narcisser. Idag skäms jag lite vid tanken, men bara lite.

Jag hade två kusiner i Rimforsa som jag ofta umgicks med. Tågförbindelserna var bra, och mamma betalade tågbiljetten för att jag inte skulle lifta. Men eftersom den där tågpenge räckte till en ask cigaretter så liftade jag i alla fall, och så gjorde också mina kusiner när de åkte till mig.

Ett annat sätt att få ihop pengar till cigaretter var att gå till högmässan på söndagarna, en ganska lindrig uppoffring som jag inte hade något emot. Jag var kompis med kyrkvaktmästarens dotter och jag bodde ju nästan granne med kyrkan, så jag hann sova ut och vakna till. Mamma gav mig en krona till kollekten, och kompisens fick en krona av sin mamma. En liten ask John Silver kostade år 1960 1:75, så det blev 25 öre över till godis. Vi kunde kanske ha struntat i högmässan, men så utstuderat falska var vi ändå inte.

Inträdet till Folkets park ansåg vi också var slöseri med pengarna, som kunde användas till fika, godis, varmkorv eller lotter och andra roliga saker i parken. Det fanns en liten stig genom skogen, och på den kom man liksom bakvägen till parken, och så var det bara att krypa under taggråden bakom dasset, som låg lite avsides i skogskanten.

Att få se och höra de populäraste artisterna var fantastiskt, men det var också något visst med Folkets Park i allmänhet. Den gamla dansbanan, Polketten längst uppe i parken, blev ungdomarnas dansbana efter att tidigare ha stått för gammeldansen. Nu spelades rockigare musik där, och särskilt minns jag när twisten kom till Kisa. Det är synd och skam att inte dagens ungdomar får uppleva folkparkslivet.

Så enkelt fick man ett sommarjobb i Kisa 1960

Jag var 15 år och hade gått ut tvåan i realskolan. Direkt när skolan slutade lyckades jag skaffa mig ett sommarjobb. Det gick till på så sätt att jag tillsammans med två kompisar var ute och badade vid Badstenen i Föllingen en lördagseftermiddag. Vi fick för oss att vi skulle simma ut till en ö, och till den ön var det lite längre än vad vi föreställt oss. Men vi simmade på och tog oss lyckligen dit. Sen låg vi där på berghällen och solade och pratade och fnittrade som tonårstjejer gör. Plötsligt kom vi på att det var kväll. Våra baddräkter hade sen länge torkat, solen började dala, och att gå i vattnet igen och tvingas simma den långa vägen tillbaka kändes inte alls lockande. Vi befann oss ju strax utanför den motsatta stranden, och vi kunde se trädgårdsmästaren Håkan i Tomestorp där han gick mellan växthusen. Jag kände honom inte, men det gjorde Solveig, min kompis. Hon började ropa på honom, och han kom ner till stranden och spejade ut mot oss där vi stod alla tre och vinkade på den lilla holmen. Solveig bad honom komma ut och hämta oss med båten, och det gjorde han.

Nu var det så lyckat att trädgårdsmästaren behövde ett par flickor som jobbade åt honom under sommaren, och både Solveig och jag nappade direkt. Min andra kompis hade redan jobb som barnflicka, men Solveig och jag var fria, och jobb var precis vad vi behövde. Och vi skulle få börja redan på måndagen. Håkan visade oss runt på handelsträdgården och berättade lite om vad vi skulle få jobba med. Han skjutsade oss sedan med bilen runt sjön, tillbaka till Badstenen där vi hade våra kläder och cyklar. Klockan var halv elva på kvällen när jag kom hem, och genom att genast delge mina föräldrar den glada nyheten att jag skaffat sommarjobb, så undgick jag den utskällning som annars hade varit given. Jag tror faktiskt de blev glada och lite imponerade, och

själv var jag väldigt stolt. Jag berättade det lilla jag visste om trädgårdsmästaren, att han var finländare och hade en jättestor handelsträdgård med massor av växthus, och att vi skulle få rensa land, vattna, plocka och packa grönsaker och att vi skulle jobba 8 timmar per dag och få 2:50 i timmen.

Jag trivdes jättebra med jobbet, och Håkan var hygglig på alla sätt. Vi fick t.ex. börja senare om vi var trötta på mornarna och jobba på kvällen i stället, och ville vi sluta tidigt någon eftermiddag så var han aldrig omöjlig. Och ibland när han hade varit och levererat grönsaker till butikerna hade han köpt godis eller glass till oss. Och gurkor och tomater fick vi ta i växthusen och äta så mycket vi ville. En gång hade han köpt tuggummi till oss, och han såg lite extra full i fan ut, när han sa att det var dags att börja plocka jordgubbar. Och det var ju ett smart drag för att försöka minimera svinn. Men vi åt nog ändå en hel del jordgubbar.

Vi hade så roligt där, Solveig och jag, och lite bus och hyss hann vi också med utöver själva jobbet. Det jobbigaste var att varje morgon hålla på i två timmar och vattna i växthusen. Denna värme, och så långtråkigt! Men att tjäna egna pengar var stort. För min första avlöning, 100 kr för en veckas jobb, köpte jag en svart skinnjacka, typ skinnpaj. Det var ett plagg som jag aldrig någonsin kunde förmått mina föräldrar att ge mig. Och mamma grymtade lite och tyckte jag skulle ha köpt en mockajacka i stället. Men se det var inte min stil!

Julgodis (av Bengt Djurstedt)

Det var en tradition under 50-talet att Kisa köpmannaförening i julmånaden ordnade med godisutdelning på skyltsöndagen till den som hade en godiskupong. Barn upp till en viss åldersgräns fick i början av december köa utanför vänthallen i Hanssons radioaffär för att, när turen kom, få en godiskupong inne i vänthallen. Huruvida det skedde någon anteckning över vilka barn som fått en kupong, eller om utdelningen pågick tills alla kuponger tagit slut, är inte känt. Under tiden fram till skyltsöndagen lär kuponger ha kommit i omlopp som ”bytesvara” ute i samhället.

I skymningen på skyltsöndagen samlades alla förväntansfulla kuponginnehavare på norra delen av Kisa torg. Småningom dök Martin Gustafssons gröna lastbil upp med David Pettersson (Busspelle) som chaufför. På flaket fanns ett flertal upprymda jultomtar som medförde flera lådor med godispåsar fyllda med kola, lakritspipor och möjligen någon apelsin. Det var ett skådespel när alla längtansfullt sträckte upp sina kuponger till tomtarna på flaket – de minsta barnen trängdes ut och kom fram sist. Eftersom tomtarna lät kupongerna bara falla ner på bilflaket, sågs de äldre och något längre ynglingarna roffa åt sig några extra kuponger från flakgolvet. Dessa kom därefter i omlopp med resultatet att godispåsarna sinade och några kuponginnehavare blev utan julgodis.

Mången tandläkare och hälsofrämjare kanske undrade över tilltaget med godisutdelning, men många barn kände säkert lite av den julglädje som Carl-Bertil förmedlar till samhällets behovande på julafton. Frågan är om den anonyma köpmannaföreningen i Kisa hade liknande ideal som Carl-Bertil, eller om den möjligen hade andra bevekelsegrunder?

Skolmognadsprov (av Göran Lambertz)

År 1956 på våren var jag sex år. Då tyckte mamma att jag borde göra ett ”skolmognadsprov”. Man började ju skolan när man var 7, men om man var ”skolmogen” fick man börja när man var 6. Och jag kunde läsa – det hade hette Margareta Lindqvist lärt mig – så mamma tyckte jag borde pröva. Vi promenerade bort till skolan, som hette Stjärneboskolan, den dag som provet skulle vara. Det var stora världen vi hade kommit till. Jag kände mig oändligt liten och höll förstås mamma i handen när vi gick längs Storgatan. Och ända uppför trappan till småskolan höll jag henne i handen. Och ända in i det klassrum där vi fick sätta oss för att bli skolmognadsprövade. Liten kände jag mig, men jag minns inte att jag var särskilt spänd.

Provet var enkelt. Jag gjorde ett fel. Man skulle rita en flagga på en flaggstång och jag förstod inte att man måste tänka på att det framgick av bilden åt vilket håll det blåste och rita flaggan åt rätt håll, så att den stämde med blåsten. Så där fick jag fel. Men i övrigt klarade jag uppgifterna, och det betydde att jag var skolmogen. Rätt märkligt att mognad då, såvitt jag förstår, ansågs handla enbart om att kunna och fatta saker, inte alls om hur trygg och lugn man var som liten människa. Det som mognad verkligen handlar om.

När vi fick beskedet med posten att jag fick börja skolan som sexåring blev jag inte särskilt glad. Det kändes inget vidare, minns jag. Men då sa mamma och pappa till mig att jag naturligtvis inte måste börja skolan om jag inte ville. Jag fick, men jag måste inte. Vilken oerhörd lättnad! Jag hade trott att jag måste börja om jag var skolmogen, och jag såg inte fram emot det. Nu fick jag välja sa mina kloka föräldrar. Och då valde jag förstås att inte börja. Att vara hemma hos mamma på dagarna, och vara med lekkamraterna som inte heller skulle börja förrän nästa år eller senare. Ett år till i frihet, så kändes det. Och beslutet var rätt, det har jag alltid varit förvissad om. Tids nog skulle man hinna gå i skolan. Däremot, leka i ett helt år, det fick man aldrig mer chansen att göra. Möjligen som pensionär.

Vinterbad i Kisasjön (av Ylva Norén)

1961 gick jag i trean på realskolan. Vi skulle ha livräddningsövning, och de som ville delta fick anmäla sig som frivilliga. Dessa måste då fullt påklädda med både ytterkläder och pjäxor eller stövlar gå ner i en vak, och sedan antingen själva med isdubbar eller med hjälp av en kamrat visa hur man tar sig upp respektive hjälper någon upp ur en vak.

Det hela gick av stapeln ute på Värgårdsudde. En vak hade sågats upp i sjön, och hela realskolan var med som publik. Det var mest killar som anmälde sig, men jag hade gått igenom isen på Åsunden en gång och hamnat i vattnet och tagit mig upp, så jag visste hur det kändes och att det inte alls var så otäckt som man kunde tro, så jag anmälde mig.

Helst skulle jag ha velat gå i vaken och visa hur man tar sig upp själv, men se det fick jag inte. Nej, jag var tvungen att ha ett rep bundet om mig och sen låta mig dras upp av en kamrat. Jag tyckte det var lite löjligt, för inte har man nåt rep om magen när man råkar hamna i en vak! Och det här skulle ju vara en realistisk övning sades det. Men innan jag blev upphalad fick jag i alla fall visa att man faktiskt flyter, bara man håller sig lugn, eftersom kläderna fylls med luft.

Så fort vi kommit upp fick vi sätta oss i en varm taxi, där sätena var omsorgsfullt täckta med plast, för snabb transport till skolan där vi fick duscha varmt och byta om till torra kläder, och sen blev vi bjudna på varm choklad.

Det hela var säkert lärorikt, och så blev det ju ett välkommet avbrott i skolarbetet.

Tummen i kläm (av Bengt Djurstedt)

Den här berättelsen från Kisa finns i olika versioner. Här ska återges den kanske med sannolika.

Under 50-talet samlades på söndagsförmiddagar många Kisabarn till söndagsskola för barn gudstjänst. I en av dessa söndagsskolor hade påbjudits att barnen skulle medföra en barnkollekt. 5 öre ansågs som ett skäligt bidrag från varje barn att sända till missionshjälpen i Afrika.

Själva 5-öringsoffret skulle gå till så att barnen ett och ett fick gå fram till en liten metallstaty (ca 30 cm hög) som bestod av ett gjutet barnhuvud som liknade ett mörkögt barn från de inre delarna av Afrika. I det lilla statybarnets huvud fanns en skåra som precis passade för medhavda femöringar. Varje gång en femöring föll ner 'nickade' det lilla statybarnet som tack. (Huvudet var upphängt på en fjäderanordning.) Flera av de små femöresgivarna upplevde nog både förundran och offerglädje när de själva neg eller bockade inför det nickande barnhuvudet. Under söndagens påföljande sammankomster med föräldrar kunde de många små givarna prisas.

Hur och när insamlade femöringar togs ur sparbössan för redovisning, är inte känt. Men en måndag lyckades en snäv krets av barn tillsammans med ett pastorsbarn som ordnat en nyckel ta sig in i lokalen och skaka fram ett antal femöringar ur det uppochnedvända statybarnet. Hur mycket samvetet styrde den lilla skaran på väg till Strömbäcks kolaautomat kan bara anas. I iver att trycka ner femöringar i automaten och snabbt dra ut luckan med en femöreskola hände det sig att pastorsdottern fastnade med tummen när luckan slogs igen. När affärsbiträdet Pihl inne i Strömbäcks affär hörde barnaskrik, skyndade han ut och frigjorde "syndaren" från den automatiska "rättsskiparen".

Att rutinerna kring barnkollekten till nästa söndag ändrades, det kan vi utgå från.

En stöld inför en fest (av Göran Lambertz)

Från åren då jag var 13–14 år minns jag de begynnande oskyldiga festerna. Och jag minns med mycket stort obehag ett av de första tillfällena då sprit kom in i bilden. Utan att jag riktigt visste vad som pågick befann jag mig på Konsum tillsammans med mina kamrater Håkan och Sten-Ove. Håkan sa att han skulle ha tag i spritextrakt (eller hur det nu kallades), eftersom det fanns apotekssprit till kvällens hippa. Och han menade att vi borde snö en flaska. Jag vet inte hur införstådd Sten-Ove var med det hela, men själv blev jag alldeles vettskrämd när jag förstod vad som var i görningen. Jag tror det var det räddaste jag någonsin har varit. Håkan tog en flaska från hyllan och stoppade den innanför jackan. Sedan gick vi mot en utgång vid sidan av kassorna. Just vid utgången stoppades Håkan av en man i butiken. Jag kunde ha dött på fläcken. Sten-Ove och jag passade i alla fall på att smita. Hjärtat bultade och bultade. Jag ville bara ha allting

ogjort. Skulle det komma fram till mamma och pappa? Vad skulle de säga? Det var fruktansvärt hemskt. Jag gick hem och var alldeles onaturlig i min vettskrämda inställsamhet och i mina försök att vara helt naturlig. Jag minns att jag gick ner till mamma där hon jobbade i sitt syrum i källaren och försökte prata precis som vanligt med henne. Jag tror att jag ställde konstiga frågor och sa underliga saker. Än i dag undrar jag om hon anade att något var på tok.

Vid festen på kvällen berättade inte Håkan några detaljer om det förhör som han hade utsatts för. Jag hade fortfarande kvar den gnagande osäkerheten – hade mitt namn nämnts eller inte? Hade Sten-Ove och jag också blivit upptäckta? Jag vågade inte fråga. Några dagar senare sa pappa till mig att den där konsummannen hade varit hemma hos oss! Jag trodde jag skulle sjunka ihop. Pappa sa att Håkan hade tagit hela skulden på sig själv och sagt att Sten-Ove och jag inte hade en aning om vad han höll på med. Och pappa frågade mig ”det är väl riktigt säkert att du inte visste något?”, och jag svarade ”jaadå, det är klart”. Fegt förstås, men jag var långtifrån så modig att jag hade kunnat överväga att ange mig själv om det inte var nödvändigt. Jag minns inte om jag någonsin har tackat Håkan för att han klarade mig ur knipan som han gjorde. Men jag minns att jag beundrade honom oerhört för att han hade varit så schysst.

Att ta körkort i Kisa (av Ylva Norén)

Så fort jag fyllt 18 år 1963 anmälde jag mig till Åbergs trafikskola. Det blev full fart med teoripluggande och körlektioner. Jag tog studierna på största allvar, även om jag tyckte vissa delar av teorin var fruktansvärt ointressanta och tråkiga.

Trafikskolan hade två lärare, Karl-Axel (Karlsson) och Nisse (Svensson). Karl-Axel var sträng och väldigt petig. Nisse var mera lättsam men kanske inte så noga med alla detaljer. Båda körskolebilarna var av märket Opel Rekord. Karl-Axels var vit och Nisses brun. Jag uppskattar årsmodellerna till omkring 1962–63. Det var i alla fall nya och fina bilar, treväxlade med rattväxel. Jag tänkte att en sån bil vill jag ha!

Och tro det eller ej, men just en sådan bil som den Nisse körde kom jag att äga. Men det var flera år senare, och då var den alltså inte lika ny och fin. Men jag älskade den bilen och jag behöll den tills min man inte orkade hålla på och laga mer rostskador.

I körkortsutbildningen ingick en lektion i hjulbyte. Den råkade inträffa vid den tidpunkt i månaden när jag inte mädde så bra. Att stå i ett garage med magvärk och titta på när någon hissar upp bilen med domkraft blev för mycket. Jag svimmade, men fångades turligt nog upp av någon innan jag hann slå i betonggolvet. När jag vaknat till sans igen hade någon hunnit hämta ett glas vatten. Men bilskolläraren fann för gott att sätta mig i sin bil och köra hem mig.

Sen kom sommaren och semestern, och då blev det ett uppehåll med körlektionerna. Men jag övningskörde lite privat också. Till hösten tog jag upp både studier och körning igen, och i september var det dags för uppkörning. Utöver det skriftliga provet, som redan var gjort, skulle också ett muntligt teoriförhör genomlidas innan det var dags för själva körprovet.

Det var pirrigt och väldigt nervöst den där morgonen när vi fått order om att vara på plats vid trafikskolan redan klockan sju. Innan inspektören dök upp skulle vi få köra en liten uppmjukningsrunda med Karl-Axel. Han frågade om vi kände oss säkra på allt och

om vi kunde fickparkera perfekt nu. Jag svarade helt sanningsenligt att jag aldrig fått lära mig fickparkera. Karl-Axel blev väldigt upprörd och kunde inte begripa hur jag kunde undgått den lektionen. Och det måste vi genast råda bot på, ansåg han, varpå vi körde runt i hela Kisa för att försöka hitta några lämpligt parkerade bilar där jag kunde få träna. Men inte står det några bilar uppradade på Kisas gator klockan sju på mornarna!

Jag hade fickparkerat flera gånger med min killes bil och jag var inte det minsta orolig, men det berättade jag inte, för jag tyckte det var lite roligt att se Karl-Axel så uppjagad och bekymrad. Det var som en liten hämnd för alla gånger jag tyckt att han bara klagade på min körning. Och han hade mage att uttryckligen förbjuda mej att tala om för inspektören att detta hade missats!

Inspektören ja, det fanns två inspektörer, och de kom från Linköping. Den ene, som hette Smith, hade rykte om sig att vara både sträng, ilsken och elak, och vi hade blivit ordentligt uppskrämda och hoppades att vi skulle få den andre, vars namn jag glömt. Men det blev Smith! Och hur någon kunde tycka att han var ilsken och elak, begriper jag inte. Han kom leende som en sol och hälsade glatt på oss, och han skämtade och var hur trevlig som helst. Och alla blev vi godkända och fick våra körkort.

När jag gick hem från körskolan den här soliga septemberdagen kände jag mig så lycklig och glad, och jag minns att jag tänkte att realexamen var ju ingenting jämfört med detta. Och tänk att jag fick körkort, utan att ha fått lära mig vare sig fickparkering eller hjulbyte!

Nytt arbete (av Ylva Norén)

Våren 1966 besökte jag arbetsförmedlingen i Kisa i hopp om att hitta ett lämpligt arbete. Det enda som fanns var ett 8 veckors vikariat som sjukvårdsbiträde på avd. 1 på lasarettet. Det var inte precis vad jag hoppats på. Jag hade kunnat tänka mig affär, kontor, fabrik, ja nästan vad som helst, bara inte sjukvård. Men ett jobb måste jag ha. En marsdag gick jag sålunda in genom lasarettensentrén och letade mig genom korridorer och trappor fram till dörren där det stod "Husmor". Milde tid så nervös jag var! Jag hade inte den blekaste aning om vad det innebar att arbeta som sjukvårdsbiträde. Men husmors leende var varmt när hon tog mig i hand och hälsade mig välkommen. Hon titulerade mig "fröken" och jag blev nästan full i skratt. Hon ögnade igenom mina betyg och ställde lite frågor, och mina svar var tydligen till belåtenhet, för jag befanns godkänd och vikariatet var mitt.

Husmor beställde hem en vit rock åt mig, och hon frågade mig vilken klänningsstorlek jag hade. Jag svarade 36, men hon beställde trots det en rock i storlek 40, för annars skulle den bli för kort, och hon gjorde klart för mig att knäna fick absolut inte synas. Det första jag gjorde när jag fått hem den där rocken var att kapa av den 15 cm, och då slutade den precis mitt på mina knän. Med ett skarp åtdraget om midjan såg den sen i mina ögon acceptabel ut.

När mitt vikariat närmade sig slutet, blev jag erbjuden ytterligare vikariat, först på mottagningen och senare semestervikariat. Avd. 1 hade jag fått nog av, så då valde jag att vikariera på gamla lasarettet som då kallades Kronikerhemmet. Där var en helt annan atmosfär, med så mycket värme och människokärlek. Och där fanns humor och arbetsglädje, och alla verkade trivas. Jag trivdes också, och där fick jag sedan en fast

tjänst. Och jag blev kvar där, på avdelning 3 tills den lades ner i början av 80-talet. Då, våren 1966, hade jag nog aldrig kunnat ana att jag skulle komma att arbeta inom sjukvård och äldreomsorg under större delen av mitt arbetsliv och t.o.m. utbilda mig till undersköterska. Men så blev det.

Gamla lasarettet ca 1910.

När jag kastade frisbee med Kubricks assistent i Kisa (av George Gustafsson)

Missa inte fascinerande dokumentären på Svt Play om mina kusinbarn Max och Veras pappa, Leon Vitali. Han agerade själv i filmer som Barry Lyndon och Eyes Wide Shut och var inblandad i det mesta som Stanley Kubrick gjorde från 1974 och framåt.

Det här är en riktig filmfamilj. Max har gjort prisbelönta reklamfilmer, musikvideor till Robyn och jobbat med Madonna som Jonas Åkerlunds assistent. Vera är känd bl.a. från Hinsehäxan och Bonusfamiljen. Deras mamma Kersti, min kusin, var kostymör för Oscarsnominerade filmen Ondskan 2003.

Mina egna kopplingar till filmbranschen består väl i stort sett av att jag kastade frisbee med Leon en gång i farmors och farfars trädgård i Kisa på 70-talet. Det jag minns mest är att han hade en cigarettpakethållare i skinn i bältet på dom lågt skurna och lätt utsvängda gabardinbyxorna. Och så ett tunt armband, ljust skägg och halvhögt hårfäste.

Både Kersti och jag är barnbarn till Agnes och Knut Gustafsson. Farfar Knut drev under ca 50 år Karleby Tegelbruk.

Ett Berlinbarns berättelse

Christian Lehmann Gisler har skrivit boken ”Med en lapp om min hals”, där han berättar om sina år som ”Berlinbarn” med många vistelser i Kisa. Han bodde då hos Lennart och Maj-Britt Larsson på Gammalgårdsgatan. Vi tar in en liten del av hans bok i anslutning till texten om Lennart och Maj-Britt i Del 2.

Lärare och elever på realskolan i Kisa

Boken ”Mona Saint Cyr – ett liv i samhällets tjänst” är skriven av Mona tillsammans med Göran Lambertz. Där berättas hur Mona fick ett mycket omfattande och ansvarskrävande jobb som lärare vid realskolan i Kisa:

När Mona först ombads hoppa in som lärare hamnade hon i en situation med stort behov av ny lärarkraft. Realskolans rektor Maja-Lisa Almquist tog nämligen tjänstledigt och Douglas Folkesson – som var lärare i matematik, fysik och kemi – fick gå in som vikarierande rektor. Det innebar att Mona fick ta sig an bl.a. deras ämnen. Det är bakgrunden till att hon en tid undervisade inte bara i tyska och svenska, som hon hade utbildning i, utan också i historia, kristendom, matematik, fysik och kemi. Hon fick luta sig mot sina gymnasiekunskaper och dito betyg. Senare, när lärarbesättningen stabiliserades, var hennes ämnen uteslutande tyska och svenska, eller ”modersmålet” som det hette länge. Tyska studerade hon under Kisatiden i Lund med tentamen vid Stockholms Universitet. Och hon blev så småningom huvudlärare i tyska efter Maja-Lisa Almquist. Någon universitetsexamen blev det inte, bara studier och tentamina i enskilda ämnen.

Hon trivdes utmärkt som lärare och uppskattade elevkontakten, som i vissa fall faktiskt delvis består. Uppskattningen var ömsesidig, hon var en mycket omtyckt lärare om än något fruktad med ganska hårda muntliga förhör och oförberedda skrivningar. Hon var välklädd med en klädstil som skilde henne lite från de andra. Bland annat hade hon alltid byxor och var ensam bland de kvinnliga lärarna om det. Och kläderna hade ofta mycket färg. Hon hade humor, men det var inte tal om att skoja bort lektionerna med småsnack. De var alltid effektiva och målinriktade.

Själv drabbades jag (Göran) av en blackout vid ett muntligt förhör i historia. Mona bad mig berätta det jag visste om Gustav Vasas äldste son Erik.

Jag (med hjärtklappning): Han ... hade ordningsnummer 14.

Mona: Jaha. Och mer?

Jag (stiltje i huvudet): Han var Gustav Vasas äldste son.

Mona: Ja, det var där vi började. Men något mer kommer du kanske ihåg än att han hade ordningsnummer 14?

Jag (panik ...): Nej ... jag ... kommer inte på något mer just nu ...

Mona (med outgrundlig blick): Nehej ... då går vi vidare.

Mona säger att hon inte minns det där, men för Göran har det för evigt etsat sig fast i minnet. [...]

Mona hade en god relation med sina kolleger i skolan. Lärarkollegiet var lagom stort för att man skulle kunna bygga kamratskap. Så skedde också och lärarna hade flera och olika aktiviteter tillsammans, även utanför skoltid. Så t.ex. spelade några av dem handboll tillsammans. Och de arrangerade bilorienteringar.

11 *Kommunikationer*

Vägar

Landsvägen mot Kalmar följde förr med Storgatan åt öster, över bron och förbi Vårdshuset och Tingshustorget, innan den åter svängde åt söder mellan Åkerdala och Bergdala på Gamla Kalmarvägen. Sträckningen berodde på att Kisaån blev till en sjö på vårarna (Rävsjön, se ovan), vilket gjorde det nödvändigt att dra vägen en bit bort från ån. Så här såg det ut med den gamla fina stenbron innan den nuvarande betongbron byggdes i slutet av 1940-talet (Rävsjön i förgrunden, Vårdshuset i centrum).

Och så här såg det ut 1962:

Vägen mot Vimmerby och Kalmar i den dragning den har i dag blev klar 1969. Vimmerbyvägens ankomst innebar att även vägen till Horn och Hycklinge blev omdragen och moderniserad. Dessförinnan åkte man nästan alltid via Västra Eneby till Horn och Hycklinge. Den vägen var i stort sett densamma då som nu.

Innan Kalmarvägen fick sin nuvarande sträckning var det aktuellt att göra en ”förbifart” vid Kisa. Då tänkte man sig att schakta i Gummetorpsjön och lägga vägen där, alltså öster om samhället. Schaktningen påbörjades men avbröts. Spåren av det ser man tydligt än idag. I mars 1967 ville det sig inte bättre än att en arbetsmaskin åkte i plurret.

Gummetorpsjön under schaktningen för en Förbifart Kisa 1967

Linköpingsvägen i sin nuvarande sträckning (riksväg 34) byggdes på 1960-talet och stod helt färdig 1968. Dessförinnan var vägen till Linköping lång, krokig och tidskrävande där den slingrade sig fram förbi Kölefors, Slätmon, Rimforsa, Brokind, Bestorp, Bjärka Säby, Hovetorp, Sturefors och Slattefors.

Vägen till Eksjö och Österbymo var klar redan 1962.

Vägen till Malexander var ovanligt krokig, och det var en stor förändring när den nya vägen där blev klar 1999 (för övrigt ”lagom” till de s.k. Malexandermorden).

Den enda stora ort i Kisas närområde som man tar sig till på i stort sett samma väg i dag som då är Åtvidaberg.

Järnvägen

Järnvägen gick genom Kisa även då och hade så gjort sedan 1902. Fram till 1969 fanns ett stort och ganska vackert stationshus på den östra sidan om spåren, men det eldades upp i samband med att Vimmerbyvägen anlades. Ett mindre trähus byggdes i stället på andra sidan spåren, bredvid godsmagasinet. Båda dessa byggnader revs för övrigt på sommaren 2020.

Lokstallet låg där det fortfarande ligger men hade ett annat tak, och vackrare måste man nog säga. Emellertid är det nuvarande taket det ursprungliga (från 1902), så man kan inte beklaga förändringen. På den tiden var det verkligen ett lokstall, alltså en plats där lok ställdes. Och vagnar för den delen.

Bussar vid stationen i början av 1970-talet.

Telefon och Telegraf

Kisa telefonstation låg i det lilla huset på andra sidan Storgatan från Sveahuset räknat, intill Centralkonditoriet. På telefonstationen satt växeltelefonisterna och kopplade samtalen manuellt från den uppringandes telefon till den uppringdes. Man ringde telefonstationen och sa vart man ville komma, varefter telefonisten kopplade. Den uppringde svarade med sitt nummer när det ringde, varefter telefonisten förklarade att det var klart för samtal, t.ex. genom att säga ordet ”klart” till uppringaren. Ibland visste telefonisten att den uppringde inte var tillgänglig och kunde då berätta detta så att inget kopplingsförsök behövde göras. En av telefonisterna var Ellbritt Mathson, gift med Pelle.

Telefonnätets automatisering skedde år 1963. Då fick Kisa sitt riktnummer 0494, och abonnenterna i samhället fick siffrorna ”10” framför sina tidigare telefonnummer.

En lokal telefonkatalog fanns det i Kisa från 1941. Mannen bakom förstlingsverket ”Telefonregister över Kisa taxeområde” var entreprenören John ”Järn-John” Anderson. I förordet till 1942 års upplaga av registret skrev han enligt Corren om den uppskattning som arbetet med registret rönt: ”Ett arbete, som underlättats tack vare välvillig medverkan från telefonstationsföreståndarne och intresserade abonnenter och för vilket vi härigenom tacka”. Kinda härads köpmannaförening tog över utgivningen 1945 och sålde sedan rättigheterna till den lokala telefonkatalogen till den tidigare mattförsäljaren Ernst Wedelin 1951. Wedelin överlät i sin tur år 1963 sina rättigheter till Kisa bok- och pappershandels innehavare Carl-Olof Widén och Göte Lindqvist, som fortsatte utgivningen till 1986 då rikstäckande företag tog över.

Låt oss för skojs skull se hur det såg ut 90 år före automatiseringen. Så här skriver Cervus, Erik G:son Hjort, i sin lilla bok ”Anteckningar om Kisa socken i Östergötland”, 1905 (s. 59 f.): Den 30 Jan. 1873 hölls i Kisa tingshus ett sammanträde för frågan om erhållande af telegrafstationer i Kisa och Horn. Å förut upprättad lista hade 41 personer och bolag tecknat en årlig garantisumma af 906 kr., deribland Edsvalla bolag 200 kr., Mjölsefalls bolag 200 kr., Björkfors bolag 100 kr. o. s. v. Jägm. E. G. Hjort utsågs att ombestyrta sakens ordnande och vara kassaförvaltare.

I Kisa hyrdes till lokal det hus, kalladt Östra Kulla, som ännu finnes kvar midt emot bryggaren Axel Anderssons stora hus.

Den 1 Aug. 1873 öppnades telegraflinien och detta firades med en liflig fest i Kisa dåvarande käggelbana i värdshusträdgården.

Telegrafstyrelsens föreskrifna villkor voro, att hvad årliga inkomsterna å båda stationerna understeg 2,000 kr. skulle till styrelsen ersättas med högst 800 kr. Högsta årsinkomsten var år 1877, 1,476 kr. Till följd af allt mindre telegrafering (minsta afgift var då 1 kr.) och telefonens uppfinnande, indrogos telegrafstationerna med 1879 års utgång. De sammanskjutna medlen hade då under dessa 6 ½ år utgått med 5,274 kr.

Posten

Postverket hade sitt Kisakontor i det hus som låg där Kommunbiblioteket nu finns.

Posthuset vid Stora Torget. Foto: Stig Berg

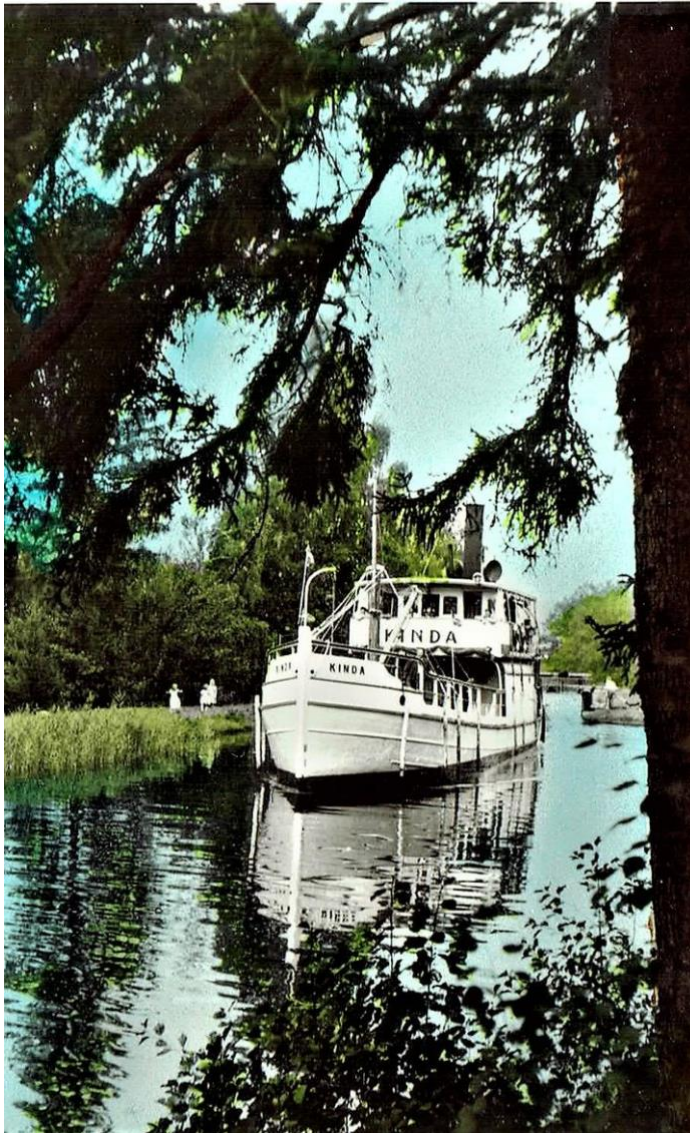
Chefen för kontoret kallades postmästare, och i Kisa innehade Sten Magnus Söderström denna befattning 1944 – 1951, Olof Arne Lindelöv 1951 – 1959, Curt Lindqvist 1959 – 65, Kurt Vesterberg 1965 – 71 och Rune Larsson 1971 – 83. På Posten arbetade i övrigt under den aktuella tiden bl.a. Elly Karlsson (senare Elly Henriksson), Stig Richt, Gunbritt Jarl, Jan-Inge Johansson, Jan-Olof ”Ajo” Karlsson och ”Pytt” (vad han nu hette).

Förutom postkontoret i Kisa fanns det ytterligare två fasta postanstalter inom Kisa socken. Det var poststationerna i Kölefors och Svalsjö, som lades ner 1956 resp. 1964.

Kinda kanal

Kinda kanal stod färdig 1871. Den är åtta mil lång och sträcker sig från Linköping i norr till Hycklinge i söder. Kanalen kommer inte närmre Kisa än en dryg mil men förtjänar ändå sin plats i den här texten med hänsyn bl.a. till dess betydelse för transporterna under främst 1800-talet från naturen i Kinda med alla dess tillgångar till industrierna i Linköping med omnejd. Kanalen hade under vår tid framför allt betydelse för utflykter och rekreation. Många är de Kisabor som har gjort utfärder med sina familjer eller skolklasser på M/S Kinda eller – senare – M/S Kind. I Willy Svahns bok ”Kinda kanal” kan man läsa bl.a. detta om båtarna: *Kinda* byggdes 1872 ursprungligen som ett lastfartyg med namnet *Björkfors N:o 1*. År 1888 namnändrades hon till *Kinda* och blev passagerarfartyg. I mitten av femtiotalet fastställde Vattenöverdomstolen att den segelfria höjden på Kinda kanal skulle vara 3,09 meter på grund av nya fasta broar i bl.a. Linköping. Det innebar att *Kinda* inte längre kunde trafikera kanalen och hon gjorde sin avskedstur 1957. Som ersättning kom *Kind*, först två tillfälliga båtar och

sedan den som från 1960 permanent kom att trafikera kanalen. Hon var ursprungligen en sjöångspruta med placering i Stockholms skärgård med namnet *Phoenix*.

Kisa har drabbats av några förfärliga olyckor som har påverkat människorna under långa tider. Flera dödsolyckor inträffade på 50- och 60-talen. De förde med sig oerhört mycket ledsamhet, särskilt i de drabbade familjerna förstås men även i övrigt i samhället. Andra olyckor slutade mindre tragiskt men fick ändå stor betydelse. Det gäller t.ex. branden i, eller egentligen vid, Svea-huset.

Hans Edvin Kastman

Hans Edvin Kastman var född 1913 i Västra Eneby. Han var far till Berndt, Göran, Tommy och Kjell, gift med Elsa. Han omkom år 1951 när han i sin lastbil blev påkörd av tåget i Kölefors.

Sören med stören

Sören Jonsson och en annan grabb hade sommaren 1954 upptäckt en halmdös med en stege intill. ”Dumt placerad” sa Sören själv när han berättade om händelsen för några åhörare i Sandströms skoaffär för inte så länge sedan. Stegen lockade till att klättra upp i halmdösen och sedan åka kana ner. Efter 5–6 åk kom dramatiken. Sören rutschade utför stegen och fann sig ”sitta fast”. Hans lekkamrat, en tillfällig sommargrabb i Kisa, fick antagligen panik och rusade hem. Där lär han ha sagt att Sören blivit ormbiten. Grabben gick sedan och lade sig utan att larma. Sören har inte haft kontakt med den flyende killen sedan dess.

Sören satt alltså spetsad på stören tills densamma efter en stund gick av. Han kröp iväg på sina armar, med stören genom kroppen, tills han blev upptäckt efter att ha ropat hjärtskärande på hjälp. Det var Gustaf Sundström som hittade honom och som sprang upp till Sörens pappa, David Jonsson, i ”Jonsson-huset” beläget intill nuvarande Kisa Folkets Hus. Och enligt Sörens minnesbild var hans far en av alla som hade samlats. Det var ett komplicerat ”paket” att bära eftersom någon samtidigt måste hålla i stören. Det var inte läge att vänta på någon taxi utan de vuxna försökte baxa in Sören med stör i baksätet på Gustafs stora Volvo. Men ”Sören med stör” fick inte plats, så då sprang Gustaf efter en såg. Axel Sandström håll så hårt han kunde i stören för att minska vibrationerna och Gustaf sågade. Sedan kunde dörren stängas och bilen for iväg. En minnesbild Sören har är att han, väl ”inpaketerad” i Gustafs Volvo, såg flera personer kika in genom bilfönstren och peka och diskutera om han levde.

Många barn fick vid den tiden ha kläder som inte direkt var passformade utan mer stora och bylsiga. Sören hade dock ett par relativt nya fina byxor som satt åt. När han kom in till lasarettet klippte man sönder dessa byxor. På fotot i en tidningsartikel om olyckan kan man se en tygbit sitta på den avkapade störbiten. Enligt Sören hade den som sågade av stören varit kunnig och noggrann, sågsnittet var skarpt. Sören visade för åhörarna i skoaffären var stören gått in (på höger sida, mellan lår och skinka) och hur långt den gått in. ”Den gick upp genom kroppen så långt att det buktade ut här uppe på axeln”, berättade Sören. ”Det var tur att de inte försökte dra ut stören, då hade jag nog förblött.” – (Sören Jonsson har flera syskon, bl.a. en bror Stig som är duktig löpare. Han har flera framskjutna placeringar i Lidingöloppets veteranklasser, bl.a. en seger i M 60 2005.)

Sveabranden

Kisas främsta märkeshus är Svea-huset, ett av Nordens största trähus. Det utsattes för en brand år 1954 i en händelse som var en av ortens mer traumatiska under de tjugofem år vi försöker täcka. Det var dock ”bara” en byggnad intill som brann ner, medan Svea klarade sig med omfattande brännskador och kunde återställas.

Berättat om Sveabranden av Lasse Sandström efter ett samtal med Sören Jonsson m.fl. våren 2021 (se avsnittet nedan om Sörens egen olycka): ”En del av Er har kanske hört om telefonisten Rakel som skulle larma ut brandmännen vid den stora eldsvådan, Sveabranden, 1954. Sören Jonssons far och mor hade väckts av att Sörens lillasyster Ulla (född 1951–52) varit lite orolig. De ser då flammor neråt ån till och beslutar sig för att ringa vice brandchefen pappa Stig, boende i Sveahuset. Pappa Stig får samtalet och tycker sig se flammor (det var reflexer) i Elimkyrkans fönster. Han kastar sig ner till sin cykel och trampar snabbt iväg bort mot brandstationen. Kommen en bit på väg så vänder han sig om och ser då att elden är lös på bakgården (i magasinen) bakom Sveahuset, huset han just larmat. Det är nu telefonisten Rakel kommer in i bilden. Hon hade nattjouren på telestationen och till uppgift att via lista larmringa Kisas brandmän. Hon kunde dock inte få ordning på saker och ting, varför det uppstod ett kaos när det i denna akuta situation behövdes brandmän. Många av dessa fick inget larm men väcktes av exploderande gastuber. Den stora Sveabranden krävde under det mest akuta skedet hjälp av 5–6 inlarmade brandkårer.

Magnus Jonasson

Det var en oerhörd händelse i Kisa när lille Magnus Jonasson vintern 1955, den 15 februari, föll genom isen i Kisaån. Det skedde i ett obehagligt ögonblick alldeles nedanför hotellet. Kisa-Posten skrev: ”Hur lille Magnus kommit i vattnet vet man inte. Det är ingen som sett honom, sedan han varit inne hos modern i den elektriska affär i hotellfastigheten, som hr Jonasson är delägare i, för att hämta sin sparkstötting och till dess hans kropp hittades i ån. Det var ungefär 20 minuter före kl. 15 som han ville ha sin spark, som sedan hittades på motsatta sidan ån, bakom fastigheten Strömsholm. Här talar spåren i snön för att han varit ensam. [...] Med strömmen har sedan kroppen förts flera hundra meter innan olyckan varsnades. Detta var vid 15-tiden, endast någon kvart sedan han lämnat modern. Hon hade under tiden tittat efter honom men av sparkspåren dragit den slutsatsen att han gått över gatan intill Hemgården, där han brukade leka på dagarna.” – Magnus var bara tre år gammal och en härlig liten grabb. Hans föräldrar Harald och Gun Jonasson fick senare ytterligare två söner, Magnus och Peter.

Nils-Inge Johansson

Nils-Inge Johansson var son till Ebbe Johansson och hans hustru (vars namn vi f.n. inte känner). Han kallades allmänt för Ebbes pöjk och var en mycket duktig motocrossåkare men körde alltid för fort på Kisagatorna. Det var många som förfasade sig över hans framfart och sa att det kommer att hända en olycka förr eller senare. Och så blev det. Nils-Inge omkom i en tragisk mc-olycka 1955, då han var knappt 20 år gammal. Olycksdagen startade Nils-Inge sin hemfärd från Naftakiosken. Där lär han ha sagt att ”jag kommer väl att köra ihjäl mig på den här cykeln eftersom styret sitter löst”. När

han kom körande norrut på Storgatan och närmade sig Kvarngatans (Kärleksstigens) utfart körde en bil ut framför honom. Eftersom Nils-Inge förmodligen hade alldeles för hög hastighet missbedömde nog föraren avståndet och trodde att hen skulle kunna hinna ut. Betänk att det var vänstertrafik då. Vad som exakt hände finns det två teorier om. Den ena är att Nils-Inge som van crossåkare genom att ta sats från refugens kantsten försökte hoppa över bilen. Den andra är att han hoppade bakom bilen. Hur som helst landade han vid trottoarkanten på andra sidan korsningen. Styret hade då lossnat och vid landningen trängde kopplingshandtaget in i ögat. Nils-Inge avled omedelbart. Han hamnade i trappan på ett av husen som låg alldeles invid gatan vid f.d. Karl-Einars kiosk.

Storgatan/Kalmarvägen ca 1955

Günter Wöhlcke

Den 7 juli 1959 omkom den tyskfödde verkstadsarbetaren Günter Wöhlcke i en trafikolycka vid Sundsnäsbron. Han hade hög hastighet då han gjorde en omkörning som alltså fick dödlig utgång.

Oscar Adolfsson

Den 25 september 1960 förolyckades byggnadsarbetaren Oscar Adolfsson vid arbete i fastigheten Kisahus H i Kisa. Av okänd anledning kom en hisskorg nedstörtande och träffade Adolfsson, som fick svåra skador och senare avled. Yrkesinspektionen framhöll efter verkställd utredning att den störtade hisskorgens bromsanordning hade varit frikopplad genom att spärrhandtaget hade blivit rubbat. Anledningen till detta kunde man inte ge besked om.

Nils-Ove Svensson

Vi nämnde bandyspelet på Kisasjöns is. Att många människor vistades på sjöisen innebar risker. Och en dödsolycka inträffade den 11 februari 1961, när elvaåringen Nils-Ove Svensson drunknade. Han kom från Sjövalla (mitt emot dåvarande slakthuset en bit bort på Storgatan) och gick över ådraget när han föll igenom isen. Ingvar ”Bajdoff” Larsson och Tore Johansson dök efter Nils-Ove, och Tore som var en skicklig simmare fick upp honom efter ungefär en halvtimme. Men det var tyvärr för sent för att upplivningsförsöken skulle kunna lyckas. Tore och Bajdoff fick Svenska Livräddningssällskapets diplom och medalj för att ha försökt rädda Nils-Ove med stor fara för eget liv. Diplomet är utfärdat 18 mars 1961. Drunkningsolyckan var en händelse som tyngde samhället mycket.

Bertil Carlsson

Den 13 maj 1965 omkom 20-åriga chauffören Bertil Carlsson när den lastbil han körde kom i kontakt med en högspänningsledning. Han hade just avslutat ett arbetspass med körningar av fyllningsmassa till reningsverket i Kisa. Flaket som var uppfällt kom i kontakt med den nedersta tråden av ledningarna när han körde lastbilen framåt. Bertil Carlsson var ifrån Verveln och sörjdes av bl.a. föräldrar och tre syskon.

Hugo Anderö

Hugo Anderö omkom i en trafikolycka i december 1966. Det var halt och han fick inte stopp på sin bil i den lilla nerförsbacken före järnvägen vid Sjövalla i Kisa. Han krockade med det södergående godståget och avled omedelbart. Vid sin död var han 61 år gammal.

Krister Forsgren

Krister Forsgren var född 1957. Han drunknade i Pinnarp midsommarafton 1978. Han var son till Bertil Forsgren och Asta Johansson.

Större ändringar och tillägg i fjärde upplagan

I *del 1* finns åtta nya bilder, ett litet utdrag ut Mona Saint Cyr's bok om hennes jobb som lärare vid realskolan och ett utdrag ur Per-Arne Ringh's bok om Sveahuset, i övrigt bara smärre tillägg och ändringar.

I *del 2* finns nya eller rejält kompletterade texter om dessa personer:

Kurt "Braddock" Andersson

Gerda Antti

Holger Askbom

Karin Djurstedt

David Johansson

Karl Johansson, "Kalle Vetebulle"

Karl-Olof Johnsson

Jenny Lambertz

Bo-Ingemar Lönngren

Inga-Maja Lönngren

Arne Lönngren

Ivan Ring

Gun Salomonsson

Gösta och Constance Wesström

I *del 3* finns fem nya bilder.